

УПУТСТВА ОДГАЈИВАЧИМА

ЗА ПРОЦЕНУ
ПРИМЕНЕ ДОБРИХ
ФАРМСКИХ ПРАКСИ
У СВИЊАРСКОЈ
ПРОИЗВОДЊИ

“Изградња капацитета за развој националног компензационог фонда за сузбијање заразних болести животиња и друге услуге”

УПУТСТВА ОДГАЈИВАЧИМА

ЗА ПРОЦЕНУ ПРИМЕНЕ ДОБРИХ ФАРМСКИХ ПРАКСИ У СВИЊАРСКОЈ ПРОИЗВОДЊИ

УПУТСТВА ОДГАЈИВАЧИМА

**ЗА ПРОЦЕНУ ПРИМЕНЕ
ДОБРИХ ФАРМСКИХ ПРАКСИ У
СВИЊАРСКОЈ ПРОИЗВОДЊИ**

Београд, 2015.

Садржај

1. Увод	5
2. Одговорности одгајивача	6
3. Основни принципи, параметри и критеријуми добрих фармских пракси	8
4. Дobre фармске праксе: Континуирана обука и усавршавање знања ветеринара и одгајивача	11
4.1 Заштита здравља свиња и примена биосигурносних мера	12
4.1.1 Концепт биосигурности	12
4.1.2 Биосигурносне мере	12
4.1.3 Оцена добрих фармских пракси у вези са заштитом здравља свиња и применом биосигурносних мера	25
4.2 Исхрана свиња	39
4.2.1 Исхрана крмача	40
4.2.2 Исхрана прасаци	41
4.2.3 Тов свиња	42
4.3 Добробит свиња	43
4.4 Ветеринарско-медицински производи (лекови)	54
4.5 Опасне материје, отпад и стајњак	55
4.6 Обука фармера	57

5. Прописи у вези са добрим фармским праксама	59
6. УПИТНИК ЗА ОЦЕНУ УСВАЈАЊА И ДОСЛЕДНУ ПРИМЕНУ ДОБРИХ ФАРМСКИХ ПРАКСИ.....	64

1. Увод

Ова упутства намењена су првенствено **одгајивачима, али и свим другим лицима која учествују у производњи свиња** и имају циљ да унапреде њихове компетенције (знања, вештине и друге способности), као и ставове према узгоју свиња.

Добре фармске праксе (ДФП) обухватају бројне поступке у технолошком процесу производње, који се односе на одгајивање и репродукцију, исхрану, негу, смештај и држање, здравствену заштиту, добробит свиња и биосигурност на фармама. Ове праксе треба да се дефинишу, креирају и примене на фарми свиња од стране лица која управљају и руководе производњом или раде на фарми свиња (власници, држаоци, одгајивачи, радници и сл.) обавезно у сарадњи са надлежним ветеринаром.

Доследним спровођењем ДФП омогућава се спречавање појаве заразних, паразитских и других болести и губитака који могу потенцијално угрозити одрживост производње у свињарству.

2. Одговорности одгајивача

Одгајивачи су одговорни за:

Правилно држање животиња и бригу о здравственом стању

- Неопходна је примена биосигурносних мера ради спречавања појаве и ширења заразних болести, које одговарају одређеним категоријама и врсти узгојних животиња и њиховим производима, као и типу производње.

Правовремено обавештавање ветеринара или ветеринарског инспектора о свим случајевима сумње на заразну болест (систем брзог упозоравања и хитног реаговања)

- Појава симптома болести или изненадних угинућа повлаче за собом обавезу одгајивача да одмах, без одлагања, обавесте ветеринара. У случају сумње на заразну болест која се, према важећим прописима, обавезно пријављује, ветеринар одмах обавештава инспектора који:

- пријављује болест Управи за ветерину,
- налаже даље предузимање одређених мера, према закону и посебним прописима.

Спречавање уласка инфективних агенаса на фарму, ширења заразе унутар фарме и ширења на суседне фарме:

- Присуство оболелих животиња представља опасност за ширење болести унутар фарме као и ван фарме, на суседна газдинства, што може угрозити свињарску производњу у ширем смислу.
- Одгајивачи би требало стално да имају у виду да биосигурност представља основу за заштиту, како екстензивне, тако и интензивне производње у свињарству, као и за смањење ризика од избијања болести. Узрочници болести могу се преносити на различите начине путем људи, животиња, опреме, прибора, инструмената, транспортних средстава, хране, воде, ваздуха - било случајно или намерно, а мноштво извора, путева и начина преношења инфекција повећава ризик за појаву и ширење инфективних болести.
- Биосигурност је такође значајна за заштиту суседних фарми, као и заштиту сопствене фарме од суседних – у смислу спречавања да се патогени узрочници шире са једне фарме на другу путем животиња, људи, хране, инструмената, опреме и сл. Критичне тачке у том погледу представљају локација фарме, људи, позиција улаза на фарму, приплодни подмладак, семе, излаз животиња – утовари, храна, феџес и отпадна вода, мере чишћења и санитације, као и мере у вези уклањања лешева. Болести се могу пренети и на ловишта и друга станишта дивљих пријемчивих животиња, што може дугорочно погоршати и епизоотолошку ситуацију. Мере биосигурности, у суштини, поред фарме самог одгајивача, штите и фарме одгајивача у суседству и доприносе социоекономској стабилности у производњи свиња, као и у економији земље у целини.

3. Основни принципи, параметри и критеријуми добрих фармских пракси

У процесу одгајивања, репродукције и здравствене заштите свиња власници, држаоци, запослена лица на фарми и руководиоци фарме треба да имају у виду следеће основне принципе, параметре и критеријуме ДФП:

- Стална сарадња (идеално базирана на споразуму или уговору) и консултација са ветеринаром у случају набавке нових животиња, мониторинга (праћења) и надзора здравственог стања читавог запата, унапређења добробити животиња, праћења епизоотиолошке ситуације у окружењу, начина транспорта и прихватања животиња, држања у карантину, превенције, лечења и друго;
- Одабир одговарајуће локације за подизање објеката фарме;
- Потребно је заштитити, односно **оградити фарму** да се не би одвијао неконтролисани улазак људи, животиња и возила (уколико је потребно, изградити двоструке ограде на одређеној удаљености како би се спречио улазак дивљих животиња, посебно дивљих свиња);

- Стална контрола уласка људи, животиња и возила у круг фарме, као и изласка људи, животиња и возила са фарме, односно из производних јединица;
- Спровођење обележавања и праћење кретања животиња у складу са прописима;
- Обавезно је вођење прописане евиденције о бројном стању свих категорија животиња, набавкама и продајама животиња, набавци хране и додатака храни, набавци опреме, медицинираних хране, појави болести, извршеним лечењима, примени ветеринарско-медицинских средстава и о угинућу животиња;
- Дефинисање сврсисходног **плана и програма** континуиране примене биосигурносних мера, заштите здравља и добробити свиња;
- Дефинисање сврсисходног плана и програма унапређења знања, вештина и других способности о примени биосигурносних мера, здравственој заштити и добробити свиња;
- По питању биосигурности најбоље је да се на фарми одвија **заокружени производни циклус** који подразумева да се ни једна категорија свиња не набавља са стране;
- Ако није могуће обнављање запата свиња у заокруженом производном циклусу (у сопственом запату односно популацији свиња) онда набавка грла треба да се врши искључиво из **здравих запата**, односно запата свиња у којима се спроводе све неопходне превентивне мере;
- Код набавке свиња из других запата требало би обавезно **позвати ветеринара** да изврши преглед и да оцени здравствено стање;
- **Ветеринара** треба **консултовати** у случају **набавке** грла за заснивање производње или обнову запата свиња, и по питању епизоотиолошке ситуације, начина транспорта и прихватања животиња, држања у карантину и увођења у сопствени запат;
- **Вештачко осемењавање** треба да се спроводи семеном које је здравствено безбедно и на начин који неће довести до евентуалне инфекције употребом нестерилисаног прибора или негодговарајућег поступка који контаминира прибор и излаже опасности од уношења узрочника заразних болести у репродуктивни тракт назимица и крмача;
- **Не треба користити нераста** за природни припуст назимица и крмача због ризика од преношења узрочника болести. Строго треба избегавати коришћење нераста са других фарми или газдинстава за природни припуст;
- Потребно је **систематски и континуирано пратити здравствено стање** и процењивати кондицију свих категорија свиња у свим фазама производње;

- Посебну пажњу треба посветити здравственом стању прасади у периоду сисања и одбијања;
- Потребно је систематски и континуирано примењивати све **неопходне хигијенско-санитарне мере** везане за производне површине, прибор и инструменте, као и за саме животиње;
- **Све превентивне мере треба примењивати систематски и континуирано, у сарадњи са ветеринаром.** Превентивне мере се односе на обезбеђење одговарајућих просторних, микроклиматских и хигијенско-санитарних услова, дијагностичка испитивања, односно редовне **серолошке прегледе, туберкулинизацију** и примену имунопрофилактике (вакцинације), редовно чишћење, редовне санитације, редовне дератизације и дезинсекције, редовне прегледе фецеса на присуство паразита, редовне примене средстава против паразита, редовно праћење кондиције и здравственог стања животиња;
- Потребно је обратити на појаву следећих **симптома болести код свиња**: промена боје коже и видљивих слузница, исцедак из очију, носа, уста, вулве и препуцијума, лежање, издвајања из запата, кашаљ, убрзано дисање, заношење, тетурање. У случају појаве ових симптома обавезно одмах **позвати ветеринара**;
- Све категорије свиња треба хранити на одговарајући начин храном односно оброцима који су дефинисани у сарадњи са инжењером сточарства и/или ветеринаром;
- **Забрањена је исхрана свиња помијама**;
- Све категорије свиња треба напајати **довољном количином воде** која је свежа, одговарајућег квалитета и хигијенске исправности (хемијска и микробиолошка исправност);
- Све категорије свиња треба држати у објектима који обезбеђују одговарајуће услове по питању смештаја и микроклиме, као и одржавања у грађевинском и хигијенском смислу;
- У објектима за одгајивање свиња треба обавезно да се реши питање **вентилације** на одговарајући начин;
- У објектима за одгајивање свиња треба обавезно да се реши питање **канализације** и одлагања стајњака на одговарајући начин;
- У испустима и на пашњацима треба редовно примењивати све неопходне **хигијенско-санитарне мере**.

4. Добре фармске праксе: Континуирана обука и усавршавање знања ветеринара и одгајивача

Добре фармске праксе су систематизоване и детаљније размотрене у шест целина:

- 4.1 Заштита здравља свиња и примена биосигурносних мера
- 4.2 Исхрана свиња
- 4.3 Добробит свиња
- 4.4 Ветеринарско-медицински производи
- 4.5 Опасне материје, отпад и стајњак
- 4.6 Обука фармера

4.1 Заштита здравља свиња и примена биосигурносних мера

(Прописи наведени у поглављу 5 под редним бројевима: **1, 2, 3, 4, 8, 9, 10, 25, 28, 32, 44, 34, 40, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 55, 59, 60**)

4.1.1 Концепт биосигурности

Концепт биосигурности у многим земљама света прихваћен је као неопходност у очувању здравља животиња на фарми, а такође и као основа за успешну и профитабилну производњу.

Биосигурност подразумева низ управљачких корака, поступака и мера које се спроводе да би се спречило уношење инфективних агенаса у запат животиња, развијање и ширење болести у:

- популацији животиња или
- објекту, зони, компартменту, превозном средству или другим објектима или локацијама.

Да би животиње биле здраве треба да се примењује **ефикасан програм здравствене заштите** свиња, свакодневно, систематски и без пропуста. Присуство оболелих животиња представља опасност како за ширење болести унутар фарме, тако и између фарми, што може угрозити свињарску производњу на ширем подручју земље. Томе у највећој мери доприноси непотпуно и неадекватно спровођење мера из плана биосигурности и здравствене заштите свиња.

Интензивна производња на фармама, која подразумева велику концентрацију животиња на малом простору, изискује континуирану примену одређених биосигурносних мера у циљу очувања здравља, спречавања уношења и ширења узрочника болести и очувања производње.

4.1.2 Биосигурносне мере

Биосигурност подразумева низ управљачких корака, поступака и мера које се спроводе да би се спречило уношење инфективних агенаса у запат животиња. Ове сигурносне мере укључују преглед и тестирање новонабављених животиња, карантин и изолацију истих, као и успостављање система праћења и процене здравственог стања животиња и технолошког процеса производње. Када се инфективни агенси већ налазе на фармама сличне праксе управљања се предузимају са циљем да се спречи њихово даље ширење путем животиња или њихових производа.

Обезбеђење биосигурности на фармама свиња значајно је због великог броја разлога:

- Биосигурност је најбитнији аспект програма безбедности животињских производа. Одржавање намирница животињског порекла здравствено исправним и квалитетним значајно је за очување здравља и захтева конзумента по питању квалитета производа, чиме расте профитабилност фармске производње.
- Здравље животиње су знатно продуктивније.
- Повећање ефикасности и профитабилности фармске производње јача положај произвођача у друштву.
- Последично, снажна заједница произвођача има позитиван утицај на економију нације и представља значајан ресурс у одржавању здраве животне средине.
- Пропусти и грешке у одржавању потребног нивоа биосигурности на фармама углавном доводе до појаве болести, смањења обима производње, угинућа младунчади и губитка прихода, чиме се угрожава опстанак одгајивача, односно читавих запата свиња.

Не постоји јединствени образац заштите производње и здравља свиња у биосигурносном смислу који би могао бити применљив на све типове газдинстава и начине гајења. Достизање потребног нивоа биосигурности на одређеној фарми подразумева **примену плана биосигурности** који је настао као резултат критичког разматрања конкретне животне средине и епизоотиолошке ситуације уз правовремено предузимање дефинисаних активности. При изради плана биосигурности потребно је сагледати потребе и здравствени статус свих категорија животиња, технологију и организацију производње по сегментима, епизоотиолошку ситуацију, као и слабе тачке у свакој фази технолошког процеса производње.

Заразне болести се углавном преносе и шире унутар и између фарми:

- увођењем оболелих, наизглед здравих или преболелих грла,
- контаминираним предметима,
- лешевима који нису уклоњени на одговарајући начин,
- контаминираним храном, површинским и отпадним водама,
- неправилним газдовањем стајњаком,
- контактом са другим животињама, као што су пси, мачке, дивљач, глодари, птице и инсекти.

Ниво биосигурности није једноставно одржавати због комплексног односа организације технологије производње и животиња, али је несумњиво најјефтинији и најефикаснији образац у контроли заразних болести.

У оквиру одржавања адекватног нивоа биосигурности разматрају се три главна чиниоца:

1. изолација,
2. контрола промета и
3. санитација.

Изолацијом се спречава контакт између јединки из контролисаних услова гајења и околине. Најважније је:

- спречити неконтролисан улазак животиња и кретање новонабављених животиња,
- онемогућити контакте између старосних група животиња,
- смањити контакте између животиња у различитом типу производње,
- онемогућити директан или индиректан контакт са дивљим животињама,
- осигурати услове за изолацију болесних грла.

Контрола промета подразумева контролу кретања возила, људи и животиња са фарме и према фарми. Ову контролу кретања потребно је уврстити као саставни део пројекта фарме, а треба да буде осмишљена на начин да спречи или сведе на најмању могућу меру контаминацију хране, опреме, површина и запата у целини.

Санитација подразумева чишћење, прање и дезинфекцију материјала, руку, одеће и обуће људи и опреме која улази на фарму, као и оне која се налази на самој фарми, центру за вештачко осемењавање, мешаони сточне хране или било које друге производне јединице.

Спољашњи део фарме је прва критична тачка где се налазе многи фактори који могу негативно утицати на здравствени статус фарме. Намена објеката, место изградње, положај објеката су врло значајни чиниоци који утичу на биосигурност. На биосигурност на фармама утиче и држање различитих категорија свиња на истим или међусобно недовољно удаљеним локацијама.

- Сматра се да удаљеност између нуклеуса и репродуктивне фарме свиња треба да буде најмање 1 km, а од осталих фарми најмање 5 km. Репродуктивна фарма свиња треба да буде удаљена од осталих фарми најмање 1 km.
- Фарма мора бити удаљена у довољној мери од насеља, других узгајивача свиња, као и главних путева, што зависи од просторног плана сваког града, општине или насеља, као и од капацитета фарме односно броја грла која се налазе на фарми.
- Улазак на фарму мора бити строго контролисан, дозвољен само за посленим лицима, добављачима хране, лекова, воде, опреме и других материјала, као и другим лицима, уз евиденцију на фарми и најаву руководиоцу фарме.
- Лица која улазе на фарму треба строго контролисати по питању поседовања свиња у сопственом домаћинству, боравка у домаћинству где има свиња, одласка у лов. Важно је да 48 сати пре уласка на фарму лица нису била у контакту са свињама, као и да нису боравила на подручјима угроженим и зараженим класичном кугом свиња или другим болестима свиња.
- Круг фарме мора бити ограђен оградом која спречава неконтролисан улазак људи и/или животиња. Сходно томе, на самом улазу у фарму

мора постојати **дезинфекциона баријера за возила** (препоручене димензије: 6,0 x 3,0 x 0,25 m), за обућу (1,0 x 0,5 x 0,05 m) и дезинфицијенс за руке. За дезинфекцију возила, обуће и руку потребно је употребљавати одговарајуће дезинфицијенсе у одговарајућим концентрацијама уз одговарајуће мењање у складу са упутством произвођача.

- Возила треба да пролазе кроз дезинфекциону баријеру полако да не би истискивала садржај.
- Спољашња површина возила треба да се дезинфикује распршивањем дезинфицијенса.
- Пожељно је мењати врсту дезинфицијенса на сваких 6 месеци, на тај начин да дезинфицијенс који се до тада користио на репродуктивној фарми сада користи у одгајивалишту и товилишту у које долазе прасад са репродуктивне фарме, а дезинфицијенс који се користио у одгајивалишту и товилишту, наставља да се користи на репродуктивној фарми са које прасад одлази. На тај начин повећава се деловање дезинфекције, јер камион који превози прасад са репродуктивне фарме на одгајивалиште и товилиште пролази кроз две врсте дезинфицијенса.
- Уз примену свих ових препорука, обавезно треба проверавати потврду о дезинфекцији, а ако је у питању утовар и потврду за транспорт свиња које издаје надлежни ветеринар.
- Да би спречили улазак глодара, других домаћих и дивљих животиња и птица у објекте, на прозоре и доводне отворе за свеж ваздух и/или светло треба обавезно поставити заштитне мреже.

- Збрињавање лешева, такође, представља критичну тачку за одржавање високог нивоа биосигурности. Лешеве је потребно држати што даље од фарме и онемогућити приступ глодарима. Објект (хладњача) за привремено смештај лешева мора бити затворен, хлађен, капацитетом 0,5% од укупне популације свиња на фарми.
- Стајњак омогућава директан пренос великог броја патогених узрочника, стога је његово правилно складиштење и коришћење за фертилизацију обрадивих површина од великог значаја. Ниво течног стајњака мора бити бар 15 – 20 cm испод решетки.
- Утовар, истовар и транспорт свиња у целини, представљају критичне тачке, а утоварно – истоварна рампа је најкритичнија тачка. Возач камиона, након уласка у спољашњи круг фарме и дезинфекције возила, мора обући чисту одећу (најбоље за једнократну употребу) и назувице, а после свих спроведених радњи отићи до утоварно-истоварне рампе.

- Облачење чисте одеће и назувица обавеза је и за добављаче хране и других материјала. Радник који тера животиње на рампу не сме ступити на површину рампе или камиона, већ их може терати само до рампе. Даље терање треба да преузме радник који чека са спољне стране и после завршеног утовара никако се не сме вратити на фарму преко утоварно – истоварне рампе. У сваком случају битно је избећи укрштање путева. Након утовара или истовара, потребно је обавезно темељно опрати и дезинфиковати рампу.
 - Најкритичнија зона у производњи свиња по питању биосигурности је производна зона и она обухвата све што се налази унутар саме фарме. Пре уласка у управну зграду фарме посетиоци морају потписати изјаву која се односи на контакте са свињама у претходном периоду.
 - Све предмете који се уносе на фарму већег капацитета са интензивним гајењем свиња требало би на одговарајући начин дезинфиковати или, ако је могуће, ставити их у UV комору у трајању од најмање 45 минута.
 - Пре уласка на фарму, потребно је сву одећу оставити у ормар, исушити се и опрати косу, обући чисту радну одећу, као и гуме-не чизме. Радници на фарми морају у потпуности поштовати биосигурносна правила и процедуре.
- При обиласку фарме мора се следити логичан распоред кретања – из чистог у прљави део, из здравог према болесном делу и од млађих према старијим категоријама животиња. У сваком случају обућа мора бити чиста приликом уласка у објекте и на фарме мањег капацитета. На прелазу из објекта у објекат мора постојати дезобаријера, која дезинфикује обућу радника.
 - Дезинфицијенс треба да се мења најмање једном у току једне недеље, а требало би обавезно да се уклања приликом преласка већег броја животиња. Животиње на фарми треба да се крећу увек само у једном смеру, из прасилишта у одгајивалиште, затим из одгајивалишта у товилиште.
- Пожељно је коришћење чизама, опреме (лопате, панели за терање животиња), различитих боја за поједине објекте на фарми већег капацитета, јер се на тај начин спречава преношење патогених микроорганизама између објеката.
 - Стаје и боксове за свиње треба редовно чистити и по потреби дезинфиковати. Фецес, мокраћу, непоједену или разбацану храну треба редовно одстрањивати са површина у стајама за свиње.
 - Увођење нових животиња на фарму, нпр. назимица треба да буде под строгом контролом. Када се приплодне назимице уведе на нову фарму

односно у производњу, без предузимања одговарајућих мера опреза, оне долазе у контакт са до тада непознатим патогеним микроорганизмима, чиме настају проблеми са избијањем појединих болести. Да би се то спречило, пожељно је да животиње проведу минимално 30 дана одвојене од осталих животиња на фарми уз вакцинацију против болести чија је појава потврђена на фарми у коју се уведе, али могућа је вакцинација и на нуклеус фарми.

- Могућа критична тачка је и семе које се допрема на фарме. Ризик преношења болести низак је уколико се користи семе из контролисаних узгоја свиња. Семе се приликом допремања на фарму и обављања предрадњи, пре осемењавања, ставља у хладњак у UV комору на температуру 16-18°C. Након 45 минута семе се доставља припустилишту, где се мора чувати у светлосно и термално изолованој кутији. Вишак доза се у затвореној кутији враћа у хладњак у припустилишту.
- Уколико је семе било изложено деловању светлости, или се налази изван изоловане кутије дуже време, мора се на одговарајући начин уклонити. Крв нераста претражује се на поједине заразне болести, према пропису, а обавезно пре почетка коришћења за вештачко осемењавање или природни припуст. За ове услуге власник треба да се посаветује са ветеринаром.

▪ Фарме у интензивној производњи требало би да поштују принцип «све унутра – све напоље», што подразумева детаљну припрему објеката за улазак животиња. Објекти се морају прво механички очистити на суво, натопити водом због лакшег одстрањивања нечистоћа и након тога опрати водом под високим притиском.

- У објектима се обавезно перу хранилице, појилице, решетке и преграде. Након сушења, следи дезинфекција објеката (прскање, фумигација, кречење), која се спроводи са циљем уништавања патогених микроорганизама, односно свођења на најмањи могући број узрочника инфективних болести. Приликом спровођења наведених радњи потребно је да радник буде адекватно заштићен (рукавице, маска, заштитна одећа).
- Врло је важно и чишћење цеви за воду будући да се због примене лекова, који се животињама дају кроз воду, у цевима може формирати биофилм. Биофилм подразумева наслаге разних нечистоћа које су идеална подлога за развој микроорганизама.
- Један дан пре уласка животиње у објекат, морају се подесити температура и влажност ваздуха на одговарајуће вредности.
- Током године потребно је систематски спроводити мере дезинфекције, дезинсекције и дератизације у циљу сузбијања штеточина.

- За преношење узрочника болести критично је подметање прасади под крмачу која није њихова мајка, као и формирање група у одгајивалишту из различитих легала према величини, односно старости.
- Обавезно је одвајање болесних животиња од здравих, обезбеђење здравствене неге болесним животињама и вођење евиденције о свим лечењима и угинућима.
- Густина насељености објеката један је од најзначајнијих чинилаца који утичу на здравствени статус свиња. У суштини, са повећањем густине насељености повећава се ризик од преношења болести међу њима. У прописима о добробити животиња одређени су смештајни капацитети за сваку категорију животиња.
- Укупна слободна површина на располагању свакој назимици и крмачи након припуста, ако се назимице и/или крмаче држе у групама, према већини препорука мора бити најмање 1,64 m² за назимице и 2,25 m² за крмаче. Кад се ове животиње држе у групама са мање од шест животиња, слободна подна површина мора се повећати за 10%. Ако се држе у групама од 40 или више животиња, слободна подна површина може се смањити за 10%. Одрасли нерастови морају имати на располагању најмање 6,00 m² слободне подне површине или најмање 10,00 m² слободне подне површине без препрека (хранилица и сл.) ако се бокс користи истовремено и за припуст.

Веома битне ДФП састоје се од низа поступака непосредно пре и након уласка гравидних назимица и крмача у прасилиште, током прашења и боравка у прасилишту, као и пре и после одбијања прасади:

- Одгајивач мора свакодневно контролисати свиње (најмање једном дневно) на знаке поремећеног здравственог стања и повређивања, на време предузимати превентивне мере, као и обезбеђивати терапијске мере од стране ветеринара;
- Примена лекова у храни и води треба да се обавља према упутству ветеринара и произвођача лекова;
- Контаминирана простирка, фецес и урин не смеју се накупљати у стаји до количине која може нанети штете здрављу и добробити свиња;
- Десет дана пред улазак у прасилиште гравидне назимице и крмаче треба ослободити од ектопаразита и ендопаразита употребом одговарајућег антипаразитета;

- Непосредно пред пребацивање у прасилиште сваку гравидну назимицу или крмачу потребно је окупати умерено топлим водом, добро опрати њен мамарни комплекс и перигениталну регију уз коришћење сапуна и благог дезинфицијенса;
 - Код пребацивања гравидних назимица и крмача у прасилиште треба свести стрес на најмању могућу меру;
 - Гравидне назимице и крмаче треба пребацити у прасилиште најмање 5-7 дана пред термин прашења како би се изложиле бактеријској флори која влада у прасилишту и на тај начин стекле шири спектар заштитних антитела;
 - Гравидне назимице и крмаче треба сместити у суве, дезинфиковане, очишћене и загрејане боксове. При њиховом смештају треба избегавати свако малтретирање;
-
- Одмах по доласку у прасилиште треба постепено да се смањи дневна количина хране на тај начин да на сам дан прашења гравидна јединка осим млаког напоја од мекиња не добија ништа друго;
 - Уз смањење хране треба стављати дневно у оброк по једну кашику горке соли. Ако постоје знаци копростазе и после прашења треба наставити са применом лаксантних средстава до потпуне нормализације стања;
 - Седам дана пред очекивано прашење и пет дана после прашења треба користити адитиве у исхрани, због превенције пуерпералне патологије крмача и пренаталних обољења легла прасади;
 - Фарма мора имати добру евиденцију о датуму припуста с тим да се датум припуста рачуна као нулти дан;
 - На дан прашења треба пратити ток и дужину трајања прашења. **У случају да је дужина трајања прашења већа од пет сати, а интервал код једног избацивања прасета дужи од 30 минута, обавезно звати ветеринара;**
-
- У прва три дана после прашења крмачама треба редовно мерити температуру. У случају да температура прелази 39,3°C треба позвати ветеринара ради спровођења евентуалне терапијске интервенције.
 - Наредног дана, по прашењу, постепено треба повећавати оброк тако да пет-шест дана после прашења достигне максималне количине центра која крмача може да конзумира по вољи;

- Док крмача доји прасад треба је хранити по вољи;
- крмаче после прашења имају слаб апетит и ако се у првој недељи после прашења даје превише хране могу потпуно да изгубе апетит што за последицу има појаву престанка лучења млека;
- Два дана пред залучење, крмачама храна треба да се смањи на половину, а на дан залучења треба да добију само напој од мекиња;
- Са физиолошког становишта најефикаснији начин прекида лучења млека је пуна исхрана по вољи после одлучења;
- Престанком сисања накупља се млеко у млечној жлезди што доводи до повећања интраамарног притиска са последичним брзим престанком лучења млека;

- Ако се прихвати технологија рестриктивне исхране два дана пред залучење, онда дан после залучења па надаље крмаче треба да се хране по вољи, односно обилно да што пре уђу у еструс;
- На сам дан одлучења крмачама треба апликовати витамине А, Д, Е и селен;
- У крмну смешу првопраскиња препоручује се додавање 250-300 грама шећера, јер тиме раније улазе у еструс;
- На дан одлучења прасади, крмаче и легло треба ослободити од ектопаразита;
- Треба шкартирати све крмаче које имају мање од осам функционалних сиса, које су боловале од тежих облика маститиса, као и тежих облика обољења локомоторног апарата.

Прашење и прва недеља после прашења представљају најкритичнији период у животу прасади због чега је потребно у овом периоду прасадима пружити одговарајућу пажњу:

- Свако прасе после рођења потребно је прихватити и обрисати чистом сувом крпом, дезинфиковати пупак јодом, а после тога ставити испод инфрацрвене лампе или загрејане подне површине, односно у топло гнездо, са оптималном температуром, пошто су прасад изузетно осетљива на хладноћу с обзиром на то да немају развијену терморегулацију, а рађају се са малом резервом гликогена у јетри;
- Код прасади на сиси која се држе на температури нижој од 25°C моторика црева је смањена, а пасажа бактерија и заштитних антитела кроз цревни лумен успорена, што резултира у повећаном броју патогених *E. coli* у интестиналном тракту и знатно тежој форми дијареје него код прасади држаних на 30°C;

- Сечење зуба треба вршити пажљиво на тај начин да се не озлеђује околна гингива нити да се отвара пулпа зуба. Озледа гингиве и отварање пулпе зуба, представљају улазна врата за инфекцију стрептококама;
 - После прашења прасадима треба омогућити да што пре унесу колострум сисањем. Пре самог чина потребно је проверити функцију сваке сисе и у леглу оставити онолико прасади колико има функционално исправних сиса;
 - При првом сисању прасади, обавезно треба посматрати реакцију мајке због тога што крмача може да не прихвати сву своју прасад;
- Важно је да прасад посиса колострум чиме се код њих ствара имунитет и штите се од инфекција;
 - Корист од колострума, прасад имају уколико колострум конзумирају непосредно после прашења, јер способност апсорпције имуноглобулина из колострума опада у просеку за 50% сваких 3 часа од момента прашења;
 - Млеко крмача садржи око 1,1 mg/l гвожђа. Прасад се рађа са малим депоима гвожђа, приближно 45-50 mg, што је недовољно за подмирење потреба прасади док се хране мајчиним млеком;
 - Потребе прасади у гвожђу у првим недељама живота се крећу од 7-15 mg дневно, а преко млека могу да обезбеде тек део неопходних потреба (1 mg дневно) због чега се мора обезбедити додатни извор гвожђа. Ако се ове потребе не надокнаде на бази гвожђа декстрана, за 10-14 дана развија се анемија и закржљалост прасади са проливом који је упоран и не може се зауставити антибиотском терапијом;
 - После неколико сати од апликавања гвожђа могу настати угинућа прасади. Разлози томе могу да буду: контаминираност препарата гвожђа или инјекционих игала и шприца анаеробним бактеријама, или ако прасад потичу од мајке крмаче која је храњена хранивом богатим незасићеним масним киселинама уз дефицит витамина Е. Због тога пре апликације гвожђа прасадима треба дати витамин Е;
- Код појаве пролива код прасади, треба лечити и прасад и крмаче;
 - Обавезно треба узети ректалне брисеве код прасади и третирати прасад на основу антибиограма када су лабораторијски резултати на располагању;
 - Лешеве прасади треба обавезно обдуковати и утврдити узрок угинућа;
 - Неколико дана пре залучења прасадима треба апликовати витамине Б комплекса, као и витамине А, Д и Е;

- Првих седам дана после прашења и период између 14-21. дана живота најосетљивији је период у узгоју прасади јер тада имају мали титар антитела;
- Болести које се јављају у овом периоду везане су за поремећаје органа за варење, изазване бактеријама, вирусима, протозоама или метаболитима плесни;
- Прасад треба одбијати са 28 дана старости (са шест и више kg) или касније, зависно од услова смештаја и исхране. Крмачу треба преместити после одбијања, а прасад оставити у обору за прашење, ако је то могуће, још бар два дана, омогућити им грејање и тако смањити стрес услед одбијања;
- Прасад треба пресељавати у чисте и дезинфиковане просторе одгајивалишта, где је температура 20-28°C зависно од старости одбијене прасади.

Табела 1. Добре фармске праксе које се односе на заштиту здравља свиња и примену биосигурносних мера

1.1. Обезбедити редовно и прописно обележавање свиња
1.1.1. Усвојити систем за обележавање свих свиња од рођења до клања или угинућа   ▪ Обележити свиње на фарми ▪ Прасад обележити појединачно пре 45. дана старости
1.2. Спречити уношење и ширење болести у запат свиња
1.2.1. Обезбедити коректно праћење кретања животиња како на самој фарми тако и изван ње (увођење свиња на фарму и кретање изван фарме), као и здравствени статус свиња за све време производње
1.2.2. Усвојити одговарајуће мере ради контролисања односно смањења приступа људи, других домаћих и дивљих животиња на фарму односно примењивати биосигурносне мере које ће обезбедити производну јединицу фарме у том смислу: ▪ одгајивачи и радници на фарми не треба да имају свиње у њиховом узгоју или тамо где имају пребивалиште ▪ посетиоци, одгајивачи и друга запослена лица морају прати и дезинфиковати руке пре уласка у фарму и поједине сегменте фарме, као и после изласка из појединих сегмената и са фарме ▪ радна одећа радника и посетиоца мора бити чиста ▪ обућа се мора дезинфиковати пре напуштања подручја облачења и уласка у сваки производни сегмент ▪ забранити или ограничити кретање, контролисати и извршити санитацију свих возила која доспевају на фарму или у поједине производне сегменте ▪ гуме превозних средстава на улазу и излазу фарме треба обавезно дезинфиковати ▪ ознаке биосигурности односно забране уласка на фарму и поједине производне сегменте треба да буду видно постављене односно уочљиве
1.2.3. Применити програме контроле штеточина (глодара) и опасних инсеката који представљају могуће векторе узрочника болести
1.2.4. Обезбедити одговарајуће чишћење и дезинфекцију стаја, као и коришћење чисте опреме и уређаја из познатих реномираних извора   ▪ периодично чистити и дезинфиковати стаје свиња (боксови, кавези, прасилишта, одгајивалишта итд.) и радне површине (коридори, испусти и друге отворене површине, магацини, складишта хране итд.)
1.2.5. Спроводити редовну дератизацију
1.2.6. Усвојити одговарајуће процедуре за прописно уклањање угнулих животиња   ▪ планирати прописно сакупљање и уклањање лешева из стаја свиња

1.2.7. У запат уводити само животиње са познатим здравственим статусом
1.2.8. Сврсисходно, односно на одговарајући начин, опремити и организovati коришћење различитих површина за узгој свиња
1.2.9. Проверити санитарни статус нераста за вештачко или природно осемењавање
1.3. Успоставити ефикасан програм контроле здравља запата свиња
1.3.1. Повезати се са одговарајућом ветеринарском станицом, односно надлежним ветеринаром
1.3.2. Развити ефикасан програм заштите (управљања и руковођења) здравља запата свиња усредсређен на превенцију која узима у обзир фармске потребе, као и регионалне и националне захтеве у вези надзора болести животиња
1.3.3. Редовно проверавати животиње на појаву симптома болести   ▪ оболеле животиње требало би збринуту брзо и на одговарајући начин се старати о њима.
1.3.4. Водити евиденцију: бележити сва лечења и обележити лечене животиње на одговарајући начин
1.3.5. Изоловати (издвојити) оболеле животиње
1.3.6. Обавестити ветеринара односно надлежно тело о било којој сумњи на појаву болести које подлежу обавезама пријављивања, као и зоонозама
1.3.7. Обезбедити хигијену животиња за све време гајења и када се шаљу на кланицу

4.1.3 Оцена добрих фармских пракси у вези са заштитом здравља свиња и применом биосигурносних мера

У оцени ДФП у вези са заштитом здравља свиња и применом биосигурносних мера користе се следећи сложени индикатори:

1. Планирање и надзор примене биосигурносних мера
2. Изолација
3. Карантин
4. Здравствени статус запата
5. Контрола кретања и промета

6. Однос према посетиоцима
7. Контрола исхране и водоснабдевања
8. Изјубравање
9. Уклањање угинулих животиња
10. Однос према другим животињама на фарми
11. Контрола популација глодара
12. Контрола популација инсеката
13. Контрола птица
14. Санитација
15. Однос фарме према окружењу

Индикатори добре фармске праксе у вези са заштитом здравља свиња и применом биосигурносних мера састоје се од више параметара, а параметри од више елемената, при чему:

- процењују се елементи који чине параметар, односно параметри који чине индикатор;
- просечна оцена свих параметара при оцени једног индикатора представља коначну оцену индикатора;
- просечна оцена свих индикатора даје оцену стања биосигурности на фарми;
- разматрање индикатора добре фармске праксе у вези заштите здравља свиња и примене биосигурносних мера, врши се према такзваној SWOT (eng.) анализи са циљем да се утврди највећа претња по биосигурност на фарми. SWOT анализа разматра добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, као и ризике који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна;
- Коначна оцена добре фармске праксе у вези заштите здравља свиња и примене биосигурносних мера се добија сакупљањем оцена за све индикаторе и деобом са бројем индикатора. У случају израженог ризика код појединих индикатора, власник фарме свиња је дужан да уклони ризик, ако зависи од њега, пре него се фарма сврста у одређену групу;
- Фарме се затим сврставају у одређену групу према скали оцена добрих фармских пракси са заштитом здравља свиња и применом биосигурносних мера:

V група 0-1,99 недовољан	IV група 2,00-2,49 довољан	III група 2,5-3,49 добар	II група 3,5 – 4,49 врло добар	I група 4,5 – 5,00 одличан

**Оцена индикатора добрих фармских пракси у вези са заштитом
здравља свиња и применом биосигурносних мера**

1. У делу који се односи на *Планирање и надзор примене биосигурносних мера* на фарми свиња разматрају се питања:

- да ли постоји писани план о мерама биосигурности на фарми (упутство, елаборат, правилник, сертификат);
- да ли се на фарми примењују добре одгајивачке праксе (да ли постоји упутство, елаборат, правилник, сертификат);
- да ли фарма поседује сертификат о примени НАССР на фарми;
- да ли се на фарми води евиденција о биосигурносним мерама и
- да ли је успостављен систем мониторинга и евалуације здравственог стања животиња и мера биосигурности на фарми.

У анализи индикатора *Планирање и надзор примене биосигурносних мера* треба уочити шта је највећа претња по биосигурност на фарми (дobre стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна).

Власник фарме свиња треба да обезбеди писани материјал за обуку и организује обуку запослених лица о примени рутинских биосигурносних процедура у технолошком процесу производње у сарадњи са ветеринаром, а у случају претње избијања заразне болести и додатне биосигурносне процедуре.

Власник фарме свиња треба да обезбеди план биосигурности у технолошком процесу производње у сарадњи са ветеринаром.

2. У делу који разматра индикатор *Изолација фарме свиња* утврђује се:

- да ли је фарма у довољној мери удаљена од других фарми свиња у епизоотиолошком смислу;
- да ли је фарма у довољној мери удаљена од насеља у епизоотиолошком смислу;
- да ли је фарма у довољној мери удаљена од кланица у епизоотиолошком смислу;

- да ли је фарма у довољној мери удаљена од места за уклањање лешева у епизоотиолошком смислу;
- да ли је фарма у довољној мери удаљена од погона анималне прехранбене индустрије у епизоотиолошком смислу;
- да ли је фарма у довољној мери удаљена од саобраћајнице у епизоотиолошком смислу;
- да ли постоји могућност изолације фарме узимајући у обзир њен положај (локација, положај у односу на друге фарме, објекте, насеља, водотокове и саобраћајнице, подземне воде и сл.);
- да ли на основу оцене биосигурности постојећих објеката на фарми и технологије производње постоји епизоотиолошки ризик;
- да ли постоје извори потенцијалних ризика у ближој и даљој околини (друга фарма, сточно гробље, саобраћајнице и сл.) и
- да ли постоје извори потенцијалних ризика на самој фарми.

У оквиру изолације фарме анализирају се мере изолације које се примењују на фарми (ограда, зелени појас, изглед и функција дезобаријера, издвојеност производног од административног дела) односно разматрају се добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, као и ризици који могу да ометају или онемогућују превазилажење лоших страна.

Изолација има за циљ да спречи контакт свиња у контролисаном окружењу. Најважнија мера у контроли болести је спречавање кретања и мешања свиња различитог порекла и узраста. Ово укључује изолацију новонабављених грла и мешање јединки из претходно постојећих група током најмање 30 дана.

Оболеле свиње треба увек издвојити и изоловати, а по опоравку их треба вратити у претходно припадајућу групу. У том погледу, од огромне је важности да се производња на фармама за тов свиња организује према узрасту, односно у производним групама.

3. У делу који анализира индикатор под називом *Карантин* сагледавају се следећа питања:

- да ли се свиње набављају са других фарми;
- да ли ветеринар контролише увођење новонабављених свиња у фарму;
- да ли се примењује карантин за новонабављена грла;

- да ли се у довољној мери примењује карантин за новонабављена грла;
- да ли је трајање изолације новонабављених животиња довољно;
- да ли је локација објеката за изолацију новонабављених грла (изван фарме, на фарми и сл.) одговарајућа;
- да ли се врши ветеринарски преглед и тестирање новонабављених животиња и
- да ли постоји посебно особље за рад у карантину.

Индикатор који се односи на карантин, анализира се путем описа и оцењене објеката за изолацију новонабављених грла и поступака у њима и при томе се наводе добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна и ризици који могу да ометају или онемогућују превазилажење лоших страна. На основу тога се утврђује који је најзначајнији ризик по питању карантина и анализира у ком степену је изражен овај ризик.

Новонабављене свиње се морају сместити у изолацију у циљу потврђивања њиховог безбедног здравственог статуса, као и аклиматизације на за њих нове смештајне услове, при чему се мора водити рачуна о локацији одговарајуће стаје и дужини трајања изолације.

Дужина трајања изолације у карантину је обрнуто сразмерна здравственом статусу домаћег запата, што значи да ако је он виши и контрола мора бити строжија и траје обично 4 седмице, али је препоручљивије да траје 6 седмица.

4. У анализи индикатора *Здравствени статус запата свиња* разматрају се следећа питања:

- да ли број угинулих јединки у последњих годину дана указује на биосигурносни ризик;
- да ли број оболелих јединки у последњих годину дана указује на биосигурносни ризик;
- да ли се води евиденција угинућа уз пријављивање случајева ветеринару и са лабораторијским испитивањима;
- да ли се води евиденција побачаја на фарми уз пријављивање случајева ветеринару и са лабораторијским испитивањима;
- да ли се врши редовна вакцинација свиња;
- да ли се врши кастрација свиња;
- да ли кастрацију врши ветеринар;
- да ли се води евиденција лечења на фарми;

- да ли су на фарми забележене појаве заразних болести у последњих годину дана;
- да ли су на фарми забележене појаве паразитских болести у последњих годину дана;
- да ли су на фарми раздвојене старосне (одгајивачке/производне) групе;
- да ли иста лица опслужују све категорије/групе свиња;
- да ли су поступци опслуживања свих категорија/група одговарајући;
- да ли се на време издвајају оболеле животиње;
- да ли се на време лече оболеле животиње;
- да ли се врши вештачко осемењавање на фарми;
- да ли је контролисано порекло семена за вештачко осемењавање;
- да ли ветеринар врши вештачко осемењавање свиња на фарми;
- да ли ветеринарски техничар врши вештачко осемењавање свиња на фарми;
- да ли одгајивач врши вештачко осемењавање свиња на фарми;
- да ли је одгајивач успешно завршио обуку за вештачко осемењавање свиња и
- да ли одгајивач и запослена лица на фарми имају контакте са другим животињама исте врсте.

У овом индикатору анализира се здравствено стање запата у погледу појаве најчешћих болести и поремећаја здравственог стања, а нарочито угинућа и побачаја на фарми у последњих годину дана. Поред тога, анализира се и редовност примене вакцинације и серолошких прегледа.

У анализама индикатора *Здравствени статус* запата свиња разматрају се добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна и ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна.

5. У разматрању индикатора *Контрола кретања и промета* укључена су запослена лица, страна лица, новонабављене животиње, сточна храна, опрема, уређаји и сл., односно сагледавају се питања:

- да ли постоје технички услови за контролу кретања и промета на фарми свиња;
- да ли је фарма свиња ограђена;
- да ли постоји капија на улазу у фарму свиња;

- да ли постоји контрола при уласку људи, животиња и возила на фарму свиња;
- да ли је дозвољен улазак возилима;
- да ли је дозвољен улазак возила у све делове фарме свиња без контроле;
- да ли је дозвољен улазак возила у све делове фарме свиња уз контролу;
- да ли су на фарми свиња раздвојени путеви за допремање хране и одношење стајњака;
- да ли се возила чисте, перу и дезинфикују пре уласка на фарму свиња на прописани начин;
- да ли се проверава потврда о дезинфекцији возила за улазак на фарму свиња;
- да ли фарма свиња има сопствена возила и механизацију;
- да ли фарма свиња возила и механизацију позајмљује суседима или од суседа;
- да ли се исте машине и опрема користе за припремање и разношење хране и одношење стајњака на фарми свиња;
- да ли се машине и опрема које се користе за припремање и разношење хране и одношење стајњака перу и дезинфикују пре употребе;
- да ли постоје писана упутства о контроли кретања и промета на фарми свиња и
- да ли се врши контрола кретања лица унутар фарме свиња.

У анализи овог индикатора идентификују се добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, као и ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна. Анализа обухвата и питање да ли постоје упутства о контроли кретања и промета на фарми свиња и у којој мери се она поштују.

Контрола уласка и кретања на фарми свиња се односи на кретање људи, возила и животиња и путање кретања унутар фарме. Морају се јасно дефинисати ограничења у приступу појединим зонама на фарми, не само возилима која долазе споља, већ и возилима која се крећу унутар фарме, другим животињским врстама (псима, мачкама, коњима, птицама, глодарима, зглавкарима и дивљачи), посетиоцима, али и запосленима.

Без добре контроле уласка и кретања узрочник болести може бити унет на фарму на много начина, од прекривача до тракторских гума. Људи такође могу унети контаминирани материјал на велики број начина, као директни или индиректни контаминатори. Они непосредно преносе инфективни материјал одећом и обућом, на рукама, у коси, у горњим дисајним путевима или устима. Индиректно, људи преносе узрочнике позајмљујући и делећи једну исту медицинску и зоотехничку опрему, фармском механизацијом, возилима, па и храном.

На улазу у производни део фарме свиња треба изградити одговарајуће просторије (ветеринарско-санитарни филтер, чвор) у коме се запослени и посетиоци пресвлаче, туширају и облаче радна одела, мантиле, чизме и др. За спровођење ових мера објекат треба да располаже: гардеробом, купатилом и опремом за одржавање опште и личне хигијене. Улазак људи у круг фарме свиња мора бити ограничен само на улаз који обезбеђује дезинфекцију руку и обуће на одговарајући начин и са одговарајућим дезинфекционим раствором.

6. Код индикатора *Однос према другим лицима (посетиоцима)* разматрају се следећа питања:

- да ли је дозвољен улазак другим лицима на фарму свиња;
- да ли друга лица често посећују фарму свиња;
- да ли су дефинисани услови уласка других лица на фарму (писани услови, дезинфекција руку и обуће, туширање, пресвлачење, и сл.);
- да ли се посетиоци фарме писмено изјашњавају о посетама другим фармама у претходних шест дана;
- да ли се посетиоци фарме писмено изјашњавају о боравку у иностранству у претходних месец дана;
- да ли се поштује протокол при уласку посетилаца (дезинфекција руку и обуће, туширање, пресвлачење, уношење предмета и сл.);
- да ли у свим деловима фарме свиња постоје јасна и видљива упутства и писане ознаке које упућују запослене и посетиоце на обавезе и забране и
- да ли се упутства и писане ознаке које упућују запослене и посетиоце на обавезе и забране поштују у свим деловима фарме.

У анализи овог индикатора детаљно се разматрају добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, као и ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна.

Да би се спречило уношење узрочника болести на фарму запослена лица, лица која пружају услуге и посетиоци морају се строго придржавати обавезних прописаних биосигурносних процедура. Сваки улазак и кретање по кругу фарме наведених лица мора се евидентирати на улазу фарме чиме се омогућава следљивост.

Контрола уласка и кретања на фарми треба да буде осмишљена тако да спречи или сведе на минимум могућност контаминације свих категорија свиња, сточне хране, опреме за манипулацију и допремање сточне хране, као и опреме која се користи у раду са свињама.

Посебну пажњу треба обратити на особље и возила која уклањају угинуле животиње из објеката и фарме као производне целине. Угинуле свиње треба сакупљати на локацији која омогућава возилима за одвожење да не контаминирају чисте саобраћајнице на фарми. Коначно, треба узети у разматрање компостирање угинулих животиња, што треба да буде предмет договора одгајивача, ветеринарске службе и локалних власти.

7. Посебно значајан индикатор је *Контрола исхране и водоснабдевања*, који обухвата разматрање следећих питања:

- да ли је обезбеђена хигијенска припрема хране за свиње;
- да ли се храна за свиње набавља са стране;
- да ли се храна набавља од контролисаних произвођача;
- да ли је осигурано безбедно складиште за храну;
- да ли су раздвојене и јасно означене резерве хране за поједине групе животиња;
- да ли се користе помије за исхрану свиња;
 - уколико се користе, да ли се помије прокувавају пре коришћења за исхрану свиња и
- да ли је приступ запослених лица храни за свиње контролисан.

У овом индикатору се такође сагледавају добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, као и ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна.

Храна и вода за свиње морају одговарати њиховим физиолошким и производним потребама, као и да испуњавају нормативе у погледу хемијске, бактериолошке и токсиколошке исправности.

8. Индикатор *Изђубравање узима у обзир одговоре на следећа питања:*

- да ли је локација депоније стајњака одговарајућа;
- да ли је депонија стајњака изграђена на хигијенски начин;
- да ли се врши изђубравање објеката на одговарајући начин (укрштање путева хране и стајњака, скрепери, утоваривачи, депоније стајњака, лагуне);
- да ли се врши правилно одношење стајњака са депонија стајњака фарме на пољопривредне површине;
- да ли се иста возила користе за допремање хране и изђубравање и
- ако се користе иста возила за допремање хране и изђубравање да ли се перу и дезинфикују.

У анализи индикатора *Изђубравање* сагледавају се добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, као и ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна.

9. Од кључног значаја за заштиту здравља свиња је индикатор који сагледава *Уклањање угинулих животиња и у њему се анализирају питања:*

- да ли се уклањање лешева врши на време;
- да ли постоји адекватно место за привремено одлагање лешева на фарми;
- да ли постоји адекватно место за обдукцију лешева на фарми;
- да ли се уклањање лешева са фарме врши на прописан начин;
- да ли се врши санитација места где је животиња угинула;
- да ли лица при уклањању лешева користе свакодневну радну одећу;
- да ли лица при уклањању лешева користе заштитну опрему;
- да ли се лешеви уклањају путем индустријске прераде у кафилеријама;
- да ли се лешеви закопавају;
- да ли се лешеви убацују у јаме гробнице;

- да ли се лешеви спаљују;
- да ли се иста возила користе за допремање хране, изјубравање и уклањање лешева;
- да ли се врши механичко чишћење, санитарно прање и дезинфекција возила (ако се иста возила користе за допремање хране, изјубравање и уклањање лешева до места на фарми за одлагање) и
- да ли се користе одговарајућа транспортна средства за уклањање лешева са фарме.

Анализом индикатора *Уклањање угинулих животиња* сагледавају се добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, као и ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна.

Власници су обавезни да врше нешкодљиво уклањање лешева. Лешеви треба да се одмах, а најкасније у току 12 часова, уклоне на одговарајући начин, који спречава преношење узрочника болести.

Метод уклањања угинулих свиња мора бити у складу са одговарајућим ветеринарским прописима и прописима заштите животне средине. Посебно треба водити рачуна о спаљивању у случају појаве опасне заразне болести, као и правилно (коректно) компостирање угинулих јединки.

10. Индикатор *Присуство других врста животиња на фарми свиња анализира се разматрањем питања:*

- да ли се на фарми налазе животиње других врста (пси, мачке, коњи и др.);
- да ли је животињама других врста забрањен односно онемогућен улаз у производне делове фарме и
- да ли су животиње других врста обухваћене неким видом превентивних мера за спречавање преношења заразних и паразитских болести.

Овај индикатор обухвата и сагледавање добрих страна, лоших страна, могућности за превазилажење лоших страна, као и ризике који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна када је у питању присуство других врста животиња на фарми свиња.

11. Од великог значаја за очување здравственог стања свиња је индикатор *Контрола популације глодара у коме се анализирају питања:*

- да ли се предузимају превентивне и технолошко-манипулативне мере у циљу смањења услова за живот глодара на фарми (ограђивање фарме, правилно складиштење хране и сл.);
- да ли су глодари присутни у броју који представља епизоотиолошки ризик;
- да ли се редовно спроводи дератизација;
- да ли се дератизација врши на прописани начин и
- да ли се уклањају угинули глодари на прописани начин.

Овај индикатор обухвата и сагледавање добрих страна, лоших страна, могућности за превазилажење лоших страна, као и анализу ризика који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна када је у питању контрола популација глодара на фарми свиња.

Сви хемијски препарати који се користе у производним погонима за уништавање штеточина морају да буду сертификовани и одобрени од стране надлежног тела.

За извођење мера активне контроле присуства штеточина неопходно је да постоје **процедуре** са јасно дефинисаним плановима, одговорностима, начином и терминима извођења свих послова, као и превентивним и корективним мерама. Све клопке за глодаре унутар, као и клопке изван објеката морају бити **означене и уцртане у плану за спровођење**. У објекту се мора одредити **особа** задужена за надзор у спровођењу ових мера.

12. За очување здравственог стања свиња значајан је и индикатор *Контрола популације инсеката у коме су обухваћена питања:*

- да ли се спроводе механичко-физичке методе за спречавање уласка инсеката у објекте и прекидања њиховог циклуса размножавања;
- да ли су инсекти присутни у броју који представља епизоотиолошки ризик;
- да ли се редовно спроводи дезинсекција и
- да ли се дезинсекција врши на прописани начин.

Овај индикатор обухвата и сагледавање добрих страна, лоших страна, могућности за превазилажење лоших страна, као и анализу ризика који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна када је у питању контрола популација инсеката на фарми свиња.

Власници фарме свиња су дужни да врше редовну текућу и превентивну дезинсекцију у објектима. За извођење дезинсекције могу се користити механичко-физичка и хемијска средства.

13. У индикатору *Контрола птица на фарми свиња разматрају се питања:*

- да ли дивље и домаће птице улазе у производне објекте на фарми (кокоши, патке, гуске, голубови, врапци, ласте и друге птице);
- да ли су ове птице присутне у броју који представља епизоотиолошки ризик и
- да ли се примењују мере за спречавање уласка и гнежђења ових птица (заштитне мреже на прозорима објеката, на вентилационим отворима, под слемомом и сл.).

Овај индикатор обухвата и сагледавање добрих страна, лоших страна, могућности за превазилажење лоших страна, као и анализу ризика који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна када је у питању контрола птица на фарми свиња.

14. Један од најзначајнијих индикатора биосигурности тиче се *Примене санитације на фармама свиња*. Појам санитације се односи на одржавање хигијене, чишћење и дезинфекцију материјала, људи и опреме која улази на фарму и хигијену људи и опреме на фарми свиња.

Овај индикатор обухвата следећа питања:

- да ли се примењују мере санитације (дезинфекција материјала, руку, одеће и обуће људи и опреме која улази на фарму, као и оне која се налази на самој фарми, центру за вештачко осемењавање, мешаони сточне хране или било које друге производне јединице);
- да ли се на фарми примењује технологија производње по типу «све унутра - све напоље»;
- да ли постоји дезинфекциона баријера за возила на улазу фарме;
- да ли је дезинфекциона баријера саграђена на прописани начин;
- да ли се дезинфекциона баријера одржава на прописани начин;
- да ли постоји дезинфекциона баријера за пешаке;
- да ли се врши редовно механичко чишћење објеката на одговарајући начин;
- да ли се врши санитарно прање објеката на одговарајући начин (раствор детерџента, прскалица под притиском, топла вода);

- да ли се дезинфекциона средства примењују према упутству произвођача;
- да ли се санитација површина у објектима врши редовно и на прописани начин;
- да ли се санитација површина у прасилишту врши на прописани начин;
- да ли се санитација површина у одгајивалишту врши на прописани начин;
- да ли су запослена лица упозната са значајем и методима санитације и дезинфекције (обука, искуство, провера);
- да ли се на фарми дезинфикују средства, алати и инструменти који се трајно користе;
- да ли се санитација возила врши на прописани начин;
- да ли се санитациона средства складиште и чувају на одговарајући начин;
- да ли се користи неколико врста средстава за дезинфекцију и
- да ли се замењују средства за дезинфекцију.

У овом индикатору посебно је значајно утврђивање добрих страна, лоших страна, могућности за превазилажење лоших страна, као и анализа ризика који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна.

15. Индикатор *Однос фарме према окружењу* је веома битан како за здравствено стање свиња на фарми тако и за однос јавности према производњи у свињарству.

Овај индикатор обухвата разматрање следећих питања:

- да ли фарма има решено питање уклањања стајњака на прописани начин;
- да ли фарма има решено питање уклањања отпадних вода на прописани начин;
- да ли фарма има решено питање уклањања ветеринарско-медицинског отпада на прописан начин и
- да ли фарма има решено питање ширења непријатних мириса у околину.

Анализом индикатора *Однос фарме према окружењу* откривају се добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, као и ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна.

Власници су дужни да редовно сакупљају и уклањању све отпатке у одговарајуће контејнере, који треба да су удаљени од објеката 30-50 м.

Положај депоније стајњака у оквиру фарме и оцена организације изђубравања пружају пуно информација о нивоу биосигурности на фарми и свести запослених.

4.2 Исхрана свиња

(Прописи наведени у поглављу 5 под редним бројем:
3, 13, 14, 17, 18, 20, 22, 30, 31, 33, 57, 58)

Познато је да храна, у највећем обиму, учествује у трошковима производње у свињарству. Она се може производити у фабрикама сточне хране, мешаонама сточне хране или најједноставније у приручним мешаонама, односно миксерима хране. На фармама мањег капацитета често се користе приручне импровизоване мешаоне хране које могу бити ризичне по питању безбедности животиња због евентуалне контаминације. Ефикасна интензивна производња меса на фармама већег капацитета захтева уравнотежену исхрану за сваку категорију свиња.

Посебну пажњу треба посветити коришћењу животињских остатака у исхрани свиња због могућих контаминација хране и инфекција животиња.

Све категорије свиња морају имати на располагању адекватне количине хране и нутријента сваког дана да би се оспособиле да: одржавају добро здравље, задовоље физиолошке потребе и избегну метаболичке и нутритивне поремећаје. Храна се мора обезбеђивати на такав начин да спречава прекомерну конкуренцију, појаву агресивности и међусобно повређивање свиња.

Одгајивач треба **редовно да врши процену телесне кондиције свиња** и по потреби прилагођава исхрану у циљу обезбеђења одговарајуће телесне кондиције у зависности од стадијума производног циклуса свиња. Када те-

лесна кондиција свиње падне на 2 или испод (на скали процене 1–5) треба да се предузму мере и активности које ће брзо довести до уклањања узрока и тиме побољшања кондиције.

4.2.1 Исхрана крмача

- Неодговарајућа исхрана у периоду супрасности крмача повећава ембрионални морталитет, у фази лактације утиче на количину производње млека, а самим тим и на развој прасади. Неправилна исхрана у фази оплодње крмача доводи до смањеног броја зрелих јајних ћелија способних за оплодњу.
- Супрасне крмаче треба равномерно хранити током целог периода супрасности са нешто повећаним оброцима у задњој трећини супрасности.
- Развој плода код крмача је интензиван у последњој трећини гравидитета, што повећава и потребе у храни. Супрасна крмача не сме бити мршава али ни утовљена. Утовљене крмаче теже се прасе, плодови се често недовољно развијају, а новорођена прасад је невитална.
- Супрасне крмаче треба хранити тако да старије крмаче повећају телесну масу на крају периода супрасности за око 30 kg, а првопраскиње за 45 до 50 kg.
- Укупна количина суве материје хране не би требало да прелази 1,5 - 2% телесне масе крмаче. Високогравидним крмачама не сме се давати велика количина кабасте хране како би се избегао узајамни притисак дигестивног тракта и плода.
- Да би се избегле последице евентуалне појаве маститиса, неколико дана пред порођај крмача препоручује се смањење оброка.
- На дан прашења крмачама се не даје храна или евентуално се даје млаки напој од мекиња, који се такође даје први дан по прашењу. Потребна количина хране постиже се обично пети дан по прашењу, када се потпуно прелази на исхрану крмача у лактацији.
- У првим данима лактације крмача троши и своје телесне резерве за производњу млека, јер није у стању да конзумира довољне количине хране и за одржавање живота и за производњу млека. За исхрану крмача у лактацији може се применити правило које предвиђа 1 kg хране за крмачу плус пола килограма за свако прасе.
- Крмаче које имају 10 и више прасади хране се по вољи јер нису у стању да конзумирају више суве материје него што је потребно. Иначе, у принципу, крмаче у лактацији конзумирају дневно 3% хране од своје телесне масе.

- Исхрана крмача у фази оплодње нарочито је битна због кондиције крмаче при залучењу. Треба се држати правила да крмача буде у доброј кондицији, а то значи да не сме бити мршава, али ни сувише утовљена. Исцрпљене крмаче морају се хранити појачаним оброцима, да би што пре поправиле кондицију, тј. надокнадиле телесне резерве.
- Највећи број стручњака из области исхране данас препоручује примену «флашинг» система. Суштина овог система се састоји у томе да се крмаче неколико дана пре и после оплодње хране обилније и квалитетније. На тај начин се спешује стварање већег броја јајних ћелија и постиже боља оплодња. Овај начин исхране је нарочито препоручљив за крмаче које су знатније исцрпљене у периоду дојења. У оваквим случајевима оброк треба повећати и за 30% у односу на потребе.

4.2.2 Исхрана прасади

- Прихрањивање прасади на сиси треба да почне између 8. и 10. дана узраста уз постепено привикавање на суву храну. Постепено привикавање прасади на конзумацију суве хране за време сисања доприноси развоју ензимског система и припреми прасади за залучење, односно да се залучење обави са што мање ризика, јер после залучења сува храна представља једини извор хранљивих материја за прасе.
- Прихрањивање прасади треба вршити висококвалитетним смешама (предстартер смеше) чија су хранива (сировине) високе биолошке вредности и омогућавају ефикасно коришћење.
- У хранилице за прасад ставља се мања количина хране, чешће у току дана, односно исхрана прасади се спроводи по систему мало а често. Ова храна не сме дуго да стоји у хранилици. Прасадима треба обезбедити увек свежу воду по вољи, појилица треба да буде чиста и не треба да буде удаљена више од 50 см од хранилице.
- Прасад која се у периоду сисања навикне да једу предстартер, лакше се прилагођавају промени хране односно преласку са мајчиног млека на суву храну. После одбијања прасади још 5-7 дана треба задржати предстартер као храну. Упутно је користити тзв. антистрес смеше које садрже повећане количине витамина, пробиотика и антибиотика.
- Примена ограничења obroка или исхрана по вољи у почетку узгоја зависи од различитих чинилаца узгоја и смештаја, као и од старости и прилагођености одбијене прасади узимању чврсте хране. Ако се у почетку узгоја хране ограничено, тада се прасад морају хранити неколико пута дневно, с тим да храна мора бити истовремено доступна свим прасадима у групи.

- Ако се прасад после одбијања хране по вољи, упутно је у смешу додати 20% јечма, после чега се прелази на starter све до постизања телесне масе од 15 kg. Од 15 kg телесне масе до завршне масе од 25 kg прасад се храни гровер смешама.
- Узгој прасади просечно траје 35–40 дана до преласка у товилиште.

4.2.3 Тов свиња

- У Србији под појмом тов свиња подразумева се да се прасад од око 20 до 25 kg у што краћем временском року и са што мање хране доведу до телесне масе од 95 до 100 kg. Постоје многе грешке у исхрани товних свиња.
- Ипак најчешћа грешка и са највећим последицама је она, где се свиње хране нерационално, неизбалансираним оброцима, најчешће само са кукурузом, уз евентуални мали додатак мекиња, уместо да се хране избалансираним оброцима и остваре прираст од 620 до 650 g дневно, уз утрошак од 3,3 kg хране за 1 kg прираста.

Табела 2. Добре фармске праксе у вези са исхраном свиња

2.1. Обезбедити животињама храну и воду одговарајућег квалитета
2.1.1. Користити одговарајућу храну од добављача који имају дозволу и регистровани су према важећим прописима
2.1.2. Обезбедити снабдевање водом доброг квалитета, која се редовно проверава (контролише), затим редовно одржавају уређаји за снабдевање водом, као и сам квалитет воде
2.1.3. Користити различиту опрему за складиштење медицинских компонента хране и додатака (адитива), односно немедицинске компоненте хране складиштити и мешати одвојено да би се спречила контаминација основне хране
2.1.4. Вршити примену и сопствену производњу медициране хране само према рецептима ветеринара и стриктним поштовањем упутстава за припрему исте
2.1.5. Осигурати да се хемијска средства користе прописно односно на одговарајући начин у производњи крмног биља на ораницама и пашњацима
2.1.6. Користити само дозвољена хемијска средства за третирање хранива или компонента хране за животиње уз стриктно поштовање периода каренце
2.1.7. Дефинисати и спроводити одговарајући план узорковања и анализе у циљу сагледавања усклађености (избалансираности) хранива и хранљивих састојака хране

2.2. Обезбедити одговарајуће чишћење и примену санитарно-хигијенских процедура у стајама, као и чишћење опреме за производњу, транспорт и складиштење хране и одржавање материјала за храну

- 2.2.1. Обезбедити програм одржавања хигијене стаја, опреме и складишта хране, као и материјала за храну
- 2.2.2. Обезбедити одговарајуће хигијенске услове за хранива и друге материјале, који служе за производњу, транспорт, складиштење и расподелу хране уз онемогућавање контаминације
- 2.2.3. Спречити контаминацију под утицајем односно деловањем штеточина
- 2.2.4. Одбацили плесниву храну
- 2.2.5. Одвојити хранива намењена за исхрану различитих врста свиња
- 2.2.6. Обезбедити да материјали за паковање хране и амбалажа не постају извори за контаминацију хране

2.3. Обезбедити следљивост материјала за храну, компонената за храну, фабричких смеша хране и хране која се припрема за посебне потребе фарме или се набавља за фарму

- 2.3.1. Сви снабдевачи односно добављачи хране за животиње треба да поседују HACCP и GMP одобрене програме на месту производње (HACCP – програм контроле критичних тачака у производњи по питању ризика, GMP – програм добре производне праксе)
- 2.3.2. Водити евиденцију о примени свих хранива или хранљивих састојака (забележити рачуне или отпремнице према редоследу набавке)
- 2.3.3. Водити евиденцију о природи и пореклу хране и адитива који се користе за исхрану животиња

4.3 Добробит свиња

(Прописи: **4, 5, 12, 16, 19, 26, 27, 29**)

Данас се узгој свиња више не посматра само као средство за производњу хране, већ се сагледавају економски аспекти производње у свињарству и етички односно морални аспекти коришћења свиња за задовољење људских потреба. У том смислу намеће се осећај одговорности људи за животиње које се гаје и користе под људском контролом.

Потребно је имати у виду да се, у ставовима потрошача, добробит домаћих животиња повезује са квалитетом меса и безбедношћу хране.

Комплексна мултидисциплинарна истраживања, последњих 30 година, допринела су постепеном побољшању заштите добробити на фармама свиња у свету, а нарочито у земљама чланицама ЕУ.

Заштита добробити гарантује квалитетан живот свињама, а подразумева отелотворење следећих пет слобода:

1. **Слободу од страха и стреса:** спречавањем физичког и психичког злостављања и малтретирања животиња од стране човека, као и спречавањем груписања животиња различитих врста, пола, старости и различитог социјалног статуса;
2. **Слободу од глади и жеђи:** обезбеђивањем животињама довољних количина свеже и квалитетне хране и воде;
3. **Слободу од неудобности:** обезбеђивањем животињама довољног простора за испољавање природних покрета, ставова, ходава и заузимања природних положаја тела, уз осећај физичке и термичке удобности и психичке сигурности;
4. **Слободу од бола, повреда и болести:** обезбеђивањем животињама таквог животног простора у коме не могу физички да се повредe, да повредe друге животиње, да трпе бол услед повреда или болести, обезбеђивањем благовремене интервенције ветеринара, спровођењем превентивних мера, дијагностичких и терапеутских захвата и
5. **Слободу испољавања физиолошких облика понашања:** обезбеђењем довољног простора за кретање, обогаћивањем или оплемењивањем животног простора животиња материјалом и предметима потребним за задовољавање основних животних потреба и омогућавањем остварења комуникације са другим животињама исте врсте.

Лица која учествују у производњи требало би да буду компетентна и да поседују знања и вештине за обављање већег броја активности, које се односе на здравље и добробит свиња и укуључују: поступање са животињама, спречавање појаве и лечење хромости, паразитских болести, употребу и давање дозвољених средстава која нису везана за издавање по рецепту, обезбеђивање адекватне неге болесним и повређеним свињама, крмачама и леглу и надгледање свиња како би се избегло агресивно понашање.

Сви одгајивачи требало би да су упознати са понашањем свиња које је својствено врсти и да су свесни да лоше неговане и болесне свиње неће напредовати у производњи.

Одгајивачи треба да препознају знаке дистреса, болести као и агресивног понашања свиња.

Одгајивачи би требало **континуирано да прате појаву следећих симптома код свиња**: одвајање од групе, тромост, оток папка, вимена и зглобова, брзо и неправилно дисање, непрестано кашљање и дахтање, дрхтање, промену боје или појаву осипа, отока, крварења или црвенила на кожи, губитак кондиције, кијање, кашљање, хромост (преглед папака и ногу је посебно важан), губитак координације, затвор, пролив, слаб апетит и повраћање. Код појаве оваквих симптома обавезно је потражити помоћ ветеринара.

Да би систематски спроводили своје активности у погледу заштите добробити свиња, одгајивачи би требало да **осмисле, дефинишу и напишу план о заштити здравља и добробити свиња у сарадњи са ветеринаром и инжењером сточарства**. При томе не сме да се занемарује да је најмање једном годишње потребно поново разматрати и допунити овај план новим практичним искуствима и научним сазнањима.

Табела 3. Добре фармске праксе које се односе на добробит свиња

3.1. Дефинисати одговарајућу организацију исхране и напајања, која обезбеђује одговарајуће конзумирање хране и уношење воде, чиме се обезбеђује да животиње нису жедне, гладне и потхрањене

- 3.1.1. Обезбедити довољне количине воде и хране за сваки дан на бази физиолошких потреба: када се свиње (женске углавном) држе у боксовима - једна нипл напајалица у сваком боксу; када се свиње држе у групама - једна нипл напајалица на сваких 15 грла; притисак воде довољно висок уз проток воде 1 до 2 литара у минути; дужина хранилица довољна за исхрану свих свиња код ограничене исхране и/или дизајнирана у циљу смањења појаве међусобне борбе односно агесије
- 3.1.2. Прилагођавати густину насељености, број напајалица и/или количину хране да би се обезбедили комфорни услови и одговарајуће снабдевање водом и храном
- 3.1.3 Заштитити животиње од токсичних биљака и других штетних материја
- 3.1.4. Обезбедити редовно снабдевање водом (у случају када вода за напајање није стално на располагању) доброг квалитета, која се редовно контролише и одржава

3.2. Обезбедити одговарајуће животне услове животињама (услови који омогућавају комфор односно удобност и лагодност)

- 3.2.1. Дизајнирати и градити објекте без непотребних препрека и других опасности по здравље животиња
- 3.2.2. Где је то релевантно обезбедити адекватан простор за одмор и лежање животиња и чисту простирку
- 3.2.3. Обавезно обезбедити довољно простан простор за животиње без клизавих подова
- 3.2.4. Заштитити животиње од неповољних временских услова и последица
- 3.2.5. Обезбедити у стајама за животиње одговарајућу канализацију и вентилацију
- 3.2.6. Обезбедити термичку удобност различитим категоријама свиња:
 - 28 - 30°C за прасад на сиси
 - 27 до 24°C при одбијању прасади
 - 18 до 20°C за одгајивалиште, тов и репродукцију
 - Обезбедити активирање вентилатора када је потребно

3.3. Поступцима и организацијом технолошког процеса производње обезбедити животињама услове који неће поспешивати нашоње непотребног бола, повреда и болести

- 3.3.1. Дефинисати конкретан и ефикасан програм менаџмента (управљања и руковођења) здравља и вршити редовну инспекцију (редовни надзор и контролу) спровођења истог
- 3.3.2. Заштитити животиње од шепавости
- 3.3.3. Збринуту оболеле и повређене животиње на одговарајући начин
- 3.3.4. Не користити поступке и праксе који узрокују непотребан бол
- 3.3.5. Следити и спроводити одговарајуће поступке односно праксе током прашења и одбијања прасади
- 3.3.6. Када се животиње морају лишити живота на фарми избегавати нашоње непотребног бола
- 3.3.7. Избегавати хируршке третмане ако нису за дијагностичке или терапијске сврхе

3.4. Обезбедити услове животињама без страха и стреса (избегавати услове који поспешују појаву страха и стреса животиња)

- 3.4.1. Обезбедити особље са одговарајућим компетенцијама (одговарајућим знањем, вештинама, ставовима и другим способностима) и спроводити одговарајуће редовне обуке
- 3.4.2. Обезбедити узорног и одговорног одгајивача
 - Спречити појаву конфликта између животиња код исхране (животиње у репродукцији, углавном)
 - Обезбедити довољно места (уређаја, опреме) за напајање

3.5. Обезбедити да се животиње ангажују у испољавању нормалних образаца понашања (обезбедити услове животне средине који омогућавају да животиње могу испољити релативно нормалне обрасце понашања)

3.5.1. Дефинисати процедуре менаџмента и технолошког процеса производње које не ометају социјални живот животиња (међусобне контакте животиња) у «традиционалним» објектима обезбедити бар материјал за привлачење пажње – алате (играчке), као што су ланци, гуме, балони, дрвени предмети и сл.

3.6. Обезбедити одговарајуће техничко знање одгајивача (фармера)

3.6.1. Одгајивачи морају пратити стање животиња јер су они кључни за обезбеђење одговарајућег статуса добробити животиња (а да би се добробит животиња одржавала стално на потребном нивоу треба да буду вешти и способни да пруже оно што је животињама потребно)

Оцена добре фармске праксе о добробити свиња

У оцени добре фармске праксе о добробити свиња на фармама, користе се следећи **сложени индикатори**:

1. Процена планирања, организације и спровођења заштите добробити
2. Процена знања и вештина запослених лица у вези са заштитом добробити
3. Компетенције запослених које се односе на заштиту добробити
4. Однос одгајивача према потребама животиња
5. Процена надгледања и инспекције животиња и опреме
6. Поступање са животињама
7. Исхрана и напајање
8. Смештајни услови
9. Микроклиматски услови
10. Хигијенски услови у стаји
11. Хигијена и нега тела животиња
12. Репродукција
13. Продуктивност
14. Понашање
15. Здравствено стање

Индикатори добре фармске праксе у вези са заштитом добробити састоје се од више параметара, а параметри од више елемената; фарме се затим сврставају у одређену групу према скали оцена добре фармске праксе у вези са заштитом добробити свиња:

V група 0-1,99 недовољан	IV група 2,00-2,49 довољан	III група 2,5-3,49 добар	II група 3,5 – 4,49 врло добар	I група 4,5 – 5,00 одличан

Оцена индикатора добре фармске праксе у вези са заштитом добробити свиња на фарми

1. Индикатор *Планирања, организације и спровођења заштите добробити свиња* обухвата оцену следећих параметара:

- планирање заштите добробити свиња;
- могућности имплементације заштите добробити у технолошком процесу производње;
- организација планирања заштите добробити свиња;
- организација активности које се односе на заштиту добробити свиња;
- усавршавање запослених у вези са заштитом добробити свиња;
- контрола извршавања активности заштите добробити свиња;
- оцена спровођења програма заштите добробити свиња и
- општи утисак о заштити добробити свиња у вези са планирањем, организацијом и спровођењем заштите добробити свиња (дobre стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна).

2. *Знања, вештине и друге способности, као и ставови запослених лица* представљају кључни чинилац у очувању добробити свиња. У гајењу свиња треба да се ангажује довољан број лица која поседују способности, знања, вештине и друге компетенције неопходне за заштиту здравља и обезбеђења добробити ових врста животиња. Индикатор који разматра процену запослених лица у вези са заштитом добробити свиња један је од најзначајнијих индикатора и обухвата анализу следећих параметара:

- управљање и руковођење заштитом добробити свиња,
- број запослених лица,

- стручну спрему запослених лица,
- старост запослених лица,
- искуство запослених лица,
- мотивацију запослених лица и
- радно оптерећење запослених лица.

Ако се од одгајивача очекује да обављају специфичне дужности на фарми (нпр. осемењавање или скраћивање и брушење зуба), онда им се мора пружити одговарајућа обука. У супротном, неопходно је ангажовати ветеринара или, за неке посебне дужности, оспособљеног и обученог радника по уговору.

3. Компетенције запослених лица у вези са заштитом добробити свиња односе се на специфична знања и вештине, као што су:

- компетенције лица задужених за исхрану;
- компетенције лица задужених за репродукцију;
- компетенције лица задужених за прасилиште;
- компетенције лица задужених за одгајивалиште;
- компетенције лица задужених за негу здравих животиња;
- компетенције лица задужених за зоотехничке поступке и мере (организација производње, оцена екстеријера и кондиције, селекција свиња);
- компетенције лица задужених за одржавање хигијене стаја и животиња и
- компетенције лица задужених за ветеринарске поступке и мере (обележавање животиња, третирање папака, помагање при порођају и сл.).

На основу анализе свих размотрених параметара стиче се општи утисак о компетенцијама запослених лица (добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна).

4. Индикатор Однос одгајивача према потребама животиња обухвата анализу следећих питања:

- у ком обиму су одгајивачи свесни физиолошких потреба животиња;
- у ком обиму су одгајивачи свесни да животиње имају осећања и који поступци им могу нанети бол;

- у ком обиму одгајивачи знају шта је добробит животиња;
- у ком обиму су одгајивачи свесни да се због лоших услова могу јавити технопатије или узгојни поремећаји;
- у ком обиму су одгајивачи свесни да се због лоших услова могу јавити етопатије и непожељна понашања (фрустрације, апатија, стереотипије и сл.);
- у ком обиму су одгајивачи свесни да животињама треба обезбедити одговарајућу исхрану и напајање;
- у ком обиму су одгајивачи свесни да животињама треба обезбедити одговарајуће смештајне услове (просторне, микроклиматске и хигијенске услове);
- у ком обиму су одгајивачи свесни да животињама треба обезбедити довољно простора за кретање;
- у ком обиму су одгајивачи свесни да животињама треба обезбедити одговарајуће услове за одмор и сан и
- у ком обиму су одгајивачи свесни да је потребно на време указати помоћ болесним и повређеним животињама.

На основу анализе наведених параметара стиче се општи утисак о односу одгајивача према животињама (добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна).

5. Када је у питању индикатор *Процена надгледања и инспекција животиња и опреме* процењује се:

- учесталост обављања инспекције животиња;
- способност одгајивача да уочи знаке дистреса и симптоме болести;
- развијеност свести одгајивача по питању могућности појаве опасних заразних болести;
- вршење провере исправности опреме за смештај, исхрану и напајање;
- ангажовање ветеринара на фарми по питању надгледања и инспекција животиња и
- ангажовање инжењера зоотехнике по питању надгледања и инспекција животиња на фарми.

На основу анализе наведених параметара стиче се општи утисак о надгледању и инспекцији животиња и опреме на фарми (добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна).

6. Веома значајан је индикатор који разматра *Поступање са животињама*, а који се сагледава анализом следећих питања:

- обученост запослених за поступање са животињама;
- поступање при терању односно премештању животиња;
- поступање при утовару животиња;
- поступање при подизању и покретању животиња;
- поступање при прашењу;
- поступање при одбијању прасади;
- поступање при чишћењу боксова;
- поступање при храћењу;
- поступање при ветеринарским и зоотехничким интервенцијама.

На основу анализе наведених параметара стиче се општи утисак о поступању са животињама (добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна).

7. За оцену индикатора *Исхрана и напајање свиња* сагледавају се следећи параметри: састав хране, количина хране, хигијенски квалитет хране, приступачност хране, конзумирање хране, кондиција животиња, опрема за исхрану, квалитет воде за напајање, приступачност воде за напајање и опрема за напајање. Када телесна кондиција свиње падне на 2 или испод (на скали процене телесне кондиције 1–5) треба да се предузму мере и активности које ће брзо довести до решења проблема и тиме побољшања стања кондиције свиња. Свим животињама мора да се континуирано стави на располагање адекватна дневна количина воде која је свежа, чиста и укусна, која не садржи штетне супстанције по здравље и која је са одговарајућом температуром која омогућава њено конзумирање.

8. Индикатор *Смештајни услови* обухвата оцену следећих параметара у смислу површина и простора: стаје, боксови, ходник за кретање, уређаји за изђубравање, канали за изђубравање, прозори, вентилација, зидови и кров/таваница.

На основу анализе наведених параметара стиче се општи утисак о смештајним условима (добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна).

9. Индикатор *Микроклиматски услови* узима у обзир утврђивање и анализу: температуре и влажности ваздуха, брзине струјања ваздуха, честица прашине у ваздуху, присуство штетних гасова, буке и вибрације и количине осветљења.

На основу анализе наведених параметара стиче се општи утисак о микроклиматским условима (добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна).

10. Индикатор *Хигијенски услови на фарми свиња* узима у обзир утврђивање и анализу хигијене лежишта, простирке, ходника за исхрану и кретање, ходника и канала за изђубравање, опреме за исхрану, опреме за напајање, прозора, вентилационих канала и вентилатора, зидова и крова, односно таванице.

На основу оцене хигијене свих наведених површина и опреме на фарми свиња стиче се општи утисак о хигијенским условима на фарми (добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна).

11. Индикатор *Хигијена и нега тела свиња* обухвата утврђивање и анализу хигијене и неге следећих делова тела: папци, доњи делови ногу, бокови и реп, доњи делови абдомена, виме, кожа и длака.

На основу оцене хигијене свих наведених делова тела стиче се општи утисак о хигијени и нези тела животиња (добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна).

12. Индикатор *Репродукција свиња* обухвата утврђивање и анализу следећих параметара код свиња: стопа концепције, индекс прашења, јаловост, побачаји, тежак порођај, заостајање постелице, друге болести репродуктивног тракта, мртворођена и наказна прасад.

На основу анализе свих наведених параметара стиче се општи утисак о репродукцији свиња (добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна).

13. Индикатор *Продуктивност свиња* разматра се на основу следећих параметара: дужина коришћења животиње, узраст назимица на првом осемењавању, паритет, индекс прашења, просечан број прасади у леглу, телесна маса на рођењу, просечан број одбијених прасади, телесна маса на одбијању, просечна телесна маса товљеника на продаји, просечан прираст и конверзија хране.

На основу анализе наведених параметара стиче се општи утисак о продуктивности свиња на фарми (добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна).

14. Поступци са свињама и уређење животног простора морају да омогуће изражавање и задовољење свих облика нормалног понашања свиња. У оцени понашања свиња сагледава се изражавање бихејвиоралног система реактивности, ингестије (узимања хране и воде), истраживачког понашања, кретања, асоцијација (социјално понашање), хигијене и неге тела, територијалности, репродукције, одмора и сна свиња.

На основу анализе наведених параметара стиче се општи утисак о понашању свиња (добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна).

15. Индикатор *Здравствено стање* обухвата следеће параметре: лежање свиња (свиње које не могу да устану), исцедак из носа, исцедак из очију, појава дијареје, оток карпалних зглобова, оток тарзалних зглобова, промене на папцима, повреде на телу (укључујући виме), промене на вимену, појаве других знакова болести и угинућа. Власник или држалац животиња мора свакодневно контролисати свиње (најмање једном днев-

но) на знаке поремећеног здравственог стања и повређивања, на време предузимати превентивне мере, као и обезбеђивати терапијске мере од стране ветеринара. Примена лекова у храни и води треба да се обавља у свему према упутству ветеринара и произвођача лекова. Ради спречавања појаве анемије, прасадима се мора обезбедити довољна количина гвожђа. Контаминирана простирка, фецес и урин не смеју се накупљати у стаји до количине које могу нанети штете здрављу и добробити.

На основу анализе наведених параметара стиче се општи утисак о здравственом стању свиња (добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризици који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна).

4.4 Ветеринарско-медицински производи (лекови)

(Прописи наведени у поглављу 5 под редним бројевима:
1, 2, 3, 33, 36, 37, 38, 41, 42, 50, 56)

Основна сврха сваке препоруке о употреби и дистрибуцији ветеринарско-медицинских производа је заштита здравља и добробити животиња, као и обезбеђења јавног здравља односно здравља људи. Домаће животиње могу имати користи од прилично великог броја ветеринарско-медицинских производа, укључујући основне категорије лекова, као што су антибиотици и имунобиолошка средства.

Одговорно и контролисано коришћење антимикуробних лекова је веома важно, а обезбеђује се узимањем у обзир да лекове животињама може да прописује и даје само ветеринар и придржавањем савета ветеринара и упутстава наведених у документацији која прати лек. При примени лекова треба стално имати у виду циљ да се унапреди здравље и добробит животиња уз спречавање могућности појаве резистенције бактерија на антибиотике код животиња и људи.

Од кључног значаја је да се контрола квалитета и правилна употреба лекова одржавају током читавог ланца снабдевања од произвођача до животиње (фармаколошки надзор). Истовремено, такође је важно да се прикупљају подаци са терена о појави нежељених ефеката лека (фармаковигиланса).

Табела 4. Добре фармске праксе у вези са ветеринарско-медицинским производима

4.1 Прописно користити ветеринарско-медицинске производе

- 4.1.1. Примењивати медијацију хране, као и додавати медицинске састојке у храни према ветеринарској рецептури уз стриктно поштовање доза и периода каренце, у складу са основним зњањем из области медицине свиња
- 4.1.2. Примењивати одговарајуће чување и употребу ветеринарско-медицинских производа уз посебну пажњу на поштовање хладног ланца (чување лекова на одговарајућим ниским температурама у фрижидеру)
- 4.1.3. Водити евиденцију ветеринарско-медицинских производа, третмана и терапије
 - Пријавити лечења да би се унела у здравствено уверење за животиње које се шаљу на кланицу
 - Сачувати копије рецепата
 - У одговарајућој листи водити евиденцију улаза и излаза ветеринарско-медицинских супстанција
 - Водити регистар плана вакцинације и његове реализације (фармаколошки надзор)
- 4.1.4. Обезбедити одговарајућу санитацију опреме за примену лекова
- 4.1.5. Пријавити било који нежељени ефекат или смањење ефикасности лека (фармаколошки надзор)
- 4.1.6. Обезбедити рационалну употребу антимикробних материја код животиња

4.5 Опасне материје, отпад и стајњак

(Прописи наведени у поглављу 5 под редним бројевима: **1, 11, 33**)

Производњу меса свиња треба спроводити и одржавати у равнотежи са локалним окружењем фарме. Практиковање доброг управљања отпадом са фарми свиња штеди новац, смањује утицај на животну средину и обезбеђује поштовање међународних, националних и локалних прописа. Потребно је имати у виду да животиње угињавају чак и у најбољим условима узгоја (нормални технолошки губици).

Због ризика који носе лешеве у погледу извора инфективних и паразитских болести веома је важно благовремено и прописно уклањање угинулих животиња.

Распадање лешева представља значајан извор патогених бактерија, међу њима и оних које изазивају болести код људи, као што су на пример, салмонеле, стрептококе, стафилококе и колиформне бактерије, а такође пружа и идеално станиште за разне векторе узрочника болести. Распадни производи лешева, патогени микроорганизми и развојни облици паразита у њима могу у знатној мери да контаминирају земљиште и воду чиме се стварају услови за преношење и избијање бројних инфективних и паразитских болести. Призор и непријатни мириси који се шире са угинулих животиња стварају лошу јавну перцепцију узгоја свиња.

Постоје хемијске супстанције које су штетне када се користе у неодговарајућим количинама. Најбољи начин да се смањи ризик од штетне материје је елиминација или замена штетне материје или процеса са мање штетном материјом или процесом.

Табела 5. Добре фармске праксе у вези са опасним материјама, отпадом и стајњаком

5.1. Спречити контаминацију производа анималног порекла потенцијално опасним материјама (супстанцијама)
5.1.1. Обавезно примењивати прописно чување опасних супстанција 5.1.2. Водити евиденцију о употреби опасних супстанција 5.1.3. Водити рачуна да материје које су у контакту са животињама не садрже токсичне супстанције
5.2. Дефинисати одговарајући менаџмент опасног отпада, анималних споредних производа и стајњака
5.2.1. Обезбедити прописно складиштење опасног отпада, анималних споредних производа и стајњака применом најбоље расположивих техника, односно начина и метода 5.2.2. Обезбедити прописно одлагање и уклањање опасног отпада, анималних споредних производа и стајњака применом најбоље расположивих техника односно начина и метода 5.2.3. Обезбедити прописно одлагање односно уклањање резидуа (остатака) лекова и вакцина (сакупљање од стране установа за уклањање отпада, спаљивање када/где је дозвољено)

5.3. Обезбедити да праксе у технолошком процесу производње односно узгоју свиња не утичу негативно (немају нежељени утицај) на локалну животну средину

- 5.3.1. Спречити отицање отпадних вода и падавина са кровова фарме у околину
- 5.3.2. Спроводити поступке који спречавају отицање осоке употребом стајњака у складу са локалним условима
- 5.3.3. Вршити реновирање и опремање објеката у складу са најбољим доступним технологијама
- 5.3.4. Користити хемикалије (ђубрива, пољопривредна и ветеринарска хемијска средства, пестициде, итд.) на одговарајући начин да би се избегла контаминација локалне средине

4.6 Обука фармера

(Прописи наведени у поглављу 5 под редним бројевима: **1, 4, 15, 29**)

Менаџери, запослена лица у непосредној производњи и сви други на фарми имају одговорност да се свакодневно старају о животињама које су под њиховом контролом. Лица одговорна за бригу о свињама треба да стекну знања, вештине и друге способности одговарајућом обуком. Она треба да имају искуство у раду са животињама, да су посвећена послу односно да воле животиње.

Ова лица треба охрабрити да заврше одговарајуће обуке у вези са узгојем свиња, односно обуке за специфичне поступке у одређеном технолошком процесу производње у свињарству. Познавање нормалног изгледа и понашања свиња неопходно је за ефикасно сагледавање њихових потреба и поступање са свињама у свим фазама производње.

Табела 6. Добре фармске праксе које се односе на обуку фармера

6.1. Упознати фармера са обавезама и одговорностима које су најбитније за одговарајућу организацију посла на фарми свиња (односно упознати фармера са обавезама и одговорностима које су битне за прописно спровођење поступака на фарми)
6.1.1. Спровести обуку у вези са обавезама сталног вођења евиденције
6.2. Омогућити фармеру стицање основних знања из области здравља животиња, хигијене и примене биосигурносних мера
6.2.1. Спровести обуку у вези са добрим фармским праксама да би се избегао било који ризик по здравље животиња и људи
6.3. Омогућити стицање основних знања из области узгоја животиња
6.3.1. Спровести обуку о физиологији животиња и обезбеђивању њихових потреба на фарми
6.3.2. Спровести обуку о прописима из области добробити животиња
6.3.3. Спровести обуку запослених лица на фарми као и нових радника (основна обука о физиологији, репродукцији и болестима уз штампање водича)
6.3.4. Подстицати усавршавање радника и њихових активности: (на пример, усавршавање активности радника у прасилишту, одгајивалишту, букаришту, чекалишту, у вези вештачког осемењавања итд.)
6.3.5. Спровести детаљнију обуку за специфичне области рада
6.3.6. Подржати ветеринарске стручњаке у редовном осавремењавању знања фармера из области добробити и заштите здравља свиња, као и биосигурности на фармама

5. Прописи у вези са добрим фармским праксама

1. Закон о ветеринарству (консолидована верзија), «Сл. гласник РС», бр. 91/05, 30/10 и 93/12.
2. Закон о лековима и медицинским средствима, «Сл. гласник РС», бр. 30/10.
3. Закон о безбедности хране, «Сл. гласник РС», бр. 41/09.
4. Закон о добробити животиња, «Сл. гласник РС», бр. 41/09.
5. Закон о сточарству, «Сл. гласник РС», бр. 41/09.
6. Директива Савета 92/65/ЕЕЗ и Директива 2004/68/ЕЗ о трговини и увозу животиња, сперме, јајних ћелија и ембриона.
7. Директива Савета 97/78/ЕЗ о начелима организације ветеринарских провера производа и уласка у заједници из трећих земаља.
8. Директива о пријави/одјави заразних болести са обрасцима.

9. Правилник о изменама и допуни Правилника о утврђивању Програма мера здравствене заштите животиња за 2014. годину, «Сл. гласник РС», бр. 52/2014.
10. Правилник о ветеринарско - санитарним условима објеката за промет животиња, «Сл. гласник РС», бр. 105/13.
11. Правилник о начину разврставања и поступања са споредним производима животињског порекла, ветеринарско-санитарним условима за изградњу објеката за сакупљање, прераду и уништавање споредних производа животињског порекла, начину спровођења службене контроле и самоконтроле, као и условима за сточна гробља и јаме гробнице, «Сл. гласник РС», бр. 31/11.
12. Правилник о садржини овлашћења за превоз животиња, као и о елементима за одређивање дужег и краћег превоза животиња, «Сл. гласник РС», бр. 28/11.
13. Правилник о ветеринарско-санитарним условима, односно општим и посебним условима за хигијену хране животињског порекла, као и о условима хигијене хране животињског порекла, «Сл. гласник РС», бр. 25/11.
14. Правилник о начину и поступку спровођења службене контроле хране животињског порекла и начину вршења службене контроле животиња пре и после њиховог клања, «Сл. гласник РС», бр. 99/10.
15. Правилник о начину обележавања и регистрације свиња, као и о службеној контроли идентификације, обележавања и регистрације свиња, «Сл. гласник РС», бр. 94/10.
16. Правилник о ближим условима које морају да испуњавају места за утовар, претовар и истовар животиња, места за одмор и контролне станице, «Сл. гласник РС», бр. 92/10.
17. Правилник о општим и посебним условима хигијене хране за животиње, «Сл. гласник РС», бр. 78/10.
18. Правилник о условима хигијене хране, «Сл. гласник РС», бр. 73/10.
19. Правилник о програму обуке о добробити животиња приликом њиховог превоза, као и садржини и начину вођења регистра превозника животиња, «Сл. гласник РС», бр. 73/10.
20. Правилник о општим и посебним условима хигијене хране у било којој фази производње, прераде и промета, «Сл. гласник РС», бр. 72/10.
21. Правилник о садржини и изгледу обрасца као и начину издавања заједничког ветеринарског улазног документа, «Сл. гласник РС», бр. 70/10.

22. Правилник о храни за животиње са посебним потребама, «Сл. гласник РС», бр. 53/10.
23. Правилник о мерама за рано откривање, дијагностику, спречавање ширења, сузбијање и искорењивање заразне болести афричке куге свиња, «Сл. гласник РС», бр. 32/10.
24. Правилник о садржини и начину вођења централног регистра објекта, «Сл. гласник РС», бр. 20/10.
25. Правилник о утврђивању мера за рано откривање, дијагностику, спречавање ширења, сузбијање и искорењивање заразне болести слинавке и шапа, «Сл. гласник РС», бр. 15/10.
26. Правилник о условима и средствима за лишавање животиња живота, начину поступања са животињама непосредно пре клања, начину омамљивања и искрварења животиња, условима и начину клања животиња без претходног омамљивања, као и програму обуке о добробити животиња током клања, «Сл. гласник РС», бр. 14/10.
27. Правилник о условима у погледу превозних средстава у којима се превозе животиње, «Сл. гласник РС», бр. 14/10.
28. Правилник о утврђивању мера за рано откривање, дијагностику, спречавање ширења, сузбијање и искорењивање заразне везикуларне болести свиња, као и начину њиховог спровођења, «Сл. гласник РС», бр. 10/10.
29. Правилник о условима за добробит животиња у погледу простора за животиње, просторија и опреме у објектима у којимасе држе, узгајају и стављају у промет животиње у производне сврхе, начину држања, узгајања и промета појединих врста и категорија животиња, као и садржини и начину вођења евиденције о животињама, «Сл. гласник РС», бр. 6/10.
30. Правилник о условима за декларисање, означавање и рекламирање хране за животиње, «Сл. гласник РС», бр. 4/10.
31. Правилник о квалитету хране за животиње, «Сл. гласник РС», бр. 4/10.
32. Правилник о утврђивању мера за рано откривање, дијагностику, спречавање ширења, сузбијање и искорењивање заразне болести класичне куге свиња, као и начину њиховог спровођења, «Сл. гласник РС», бр. 102/09.
33. Правилник о утврђивању програма систематског праћења резидуа фармаколошких, хормонских и других штетних материја код животиња, производа животињског порекла, хране животињског порекла и хране за животиње, «Сл. гласник РС», бр. 91/09.

34. Правилник о утврђивању мера за рано откривање, дијагностику, спречавање ширења, сузбијање и искорењивање заразне болести беснило и начину њиховог спровођења, «Сл. гласник РС», бр. 78/09.
35. Правилник о садржини и начину вођења регистра објеката за држање животиња, «Сл. гласник РС», бр. 17/09.
36. Правилник о садржају и начину обележавања спољњег и унутрашњег паковања лека и о садржају упутства за пацијента - корисника, «Сл. гласник РС», бр. 27/08.
37. Правилник о поступку и условима за добијање дозволе за стављање медицинског средства у промет, «Сл. гласник РС», бр. 102/06.
38. Правилник о начину и условима оглашавања лека и медицинског средства, «Сл. гласник РС», бр. 99/06.
39. Правилник о ветеринарско-санитарним условима објеката за узгој и држање копитара, папкара, живине и кунића, «Сл. гласник РС», бр. 81/06.
40. Правилник о листи нарочито опасних заразних болести животиња и листи заразних болести животиња које се обавезно пријављују, као и о начину њихове пријаве и одјаве, «Сл. гласник РС», бр. 49/06.
41. Правилник о поступку и условима за добијање дозволе за стављање лека у промет, «Сл. гласник РС», бр. 93/05.
42. Правилник о садржају дозволе за стављање лека у промет, «Сл. гласник РС», бр. 93/05.
43. Правилник о начину спровођења мера за сузбијање и искорењивање бруцелозе говеда, оваца, коза, свиња и паса, «Сл. гласник РС», бр. 36/05.
44. Правилник о мерама за сузбијање трихинелозе животиња, «Сл. лист СРЈ», бр. 20/95.
45. Правилник о начину дезинфекције превозних средстава којима се превозе пошиљке животиња, производа, сировина и отпадака животињског порекла (Сл. лист СФРЈ 22/89).
46. Правилник о условима и трајању карантина за увезене животиње, «Сл. лист СФРЈ», бр. 6/88.
47. Правилник о мерама за сузбијање и искорењивање лептоспирозе животиња, «Сл. лист СФРЈ», бр. 6/88.
48. Правилник о мерама за сузбијање и искорењивање бедренице код животиња, «Сл. лист СФРЈ», бр. 39/88.

49. Правилник о обрасцу уверења о здравственом стању животиња, «Сл. лист СФРЈ», бр. 39/88 .
50. Решење о забрани појединих супстанци за третирање животиња намењених исхрани људи.
51. Упутство за спровођење анализе ризика на фармама свиња применом биосигурносног упитника.
52. Упутство о начину одређивања категорија газдинстава на којима се држе и узгајају свиње.
53. Измена и допуна упутства о начину одређивања категорија газдинстава на којима се држе и узгајају свиње.
54. Упутство о начину дистрибуције и попуњавања Регистра на газдинству за говеда, свиње, овце и козе.
55. Упутство о начину вршења ветеринарско санитарног прегледа, узимања и слања узорака и лабораторијских испитивања на класичну кугу свиња код дивљих свиња.
56. Инструкција о начину вођења евиденције о лечењу животиња, употребљеним лековима и каренци за лекове, која се води на газдинства на којима се држе животиње.
57. Инструкцију о службеним методама узимања узорака за мониторинг и инспекцијски надзор хране за животиње.
58. Инструкцију о узимању узорака и методама анализе хране за животиње.
59. Инструкција о начину спровођења контроле узгоја, држања, обележавања и идентификације животиња као и контроле спровођења мера здравствене заштите животиња.
60. Протокол спровођења контроле држања и спровођења Програма мера здравствене заштите животиња.
61. Потврда о регистрацији газдинства.
62. Захтев за промену података на газдинству.
63. Захтев за доделу слободних ИД бројева газдинстава.
64. Захтев за регистрацију нелегално купљених животиња.
65. Захтев за промену података о обележеној животиња.

6. УПИТНИК ЗА ОЦЕНУ УСВАЈАЊА И ДОСЛЕДНУ ПРИМЕНУ ДОБРИХ ФАРМСКИХ ПРАКСИ

Напомене за оцењивача:

- процењују се елементи који чине параметар, односно параметри који чине индикатор;
- просечна оцена свих параметара при оцени једног индикатора представљају оцену индикатора;
- просечна оцена свих индикатора дају оцену стања биосигурности или добробити свиња на фарми;
- оцене параметара, односно индикатора могу бити: одличан – 5, врло добар – 4, добар – 3; довољан – 2, недовољан, има потенцијала да се стање поправи у догледно време – 1; недовољан, нема потенцијала да се стање поправи у догледно време – 0;
- скала оцена у зависности од резултата може бити: 0-1,99 недовољан, 2,00-2,49 довољан, 2,5-3,49 добар, 3,5 – 4,49 врло добар, 4,5 – 5,00 одличан.

Табела 7. Оцена заштите здравља свиња и примене биосигурносних мера

ПАРАМЕТАР И ЕЛЕМЕНТИ ЗА ПРОЦЕНУ		Да	Не	Оцена
1. Планирање и надзор у примени биосигурносних мера				
Да ли постоји писани план о мерама биосигурности на фарми (упутство, елаборат, правилник, сертификат)?				
Да ли се на фарми примењује добра одгајивачка пракса (упутство, елаборат, правилник, сертификат)?				
Да ли фарма поседује сертификат о примени НАССР на фарми?				
Да ли се на фарми води евиденција о биосигурносним мерама?				
Да ли је успостављен систем мониторинга и евалуације здравственог стања животиња и мера биосигурности на фарми?				
Напомена: Анализирајући индикатор Планирање и надзор примене биосигурносних мера и навести шта је највећа претња по биосигурност на фарми (навести добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризике који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна)				
Оценити ниво испуњености индикатора Планирања и надзора примене биосигурносних мера (користити оцену од 0 до 5 при чему је: 0 – незадовољан, нема ресурса за побољшање 1 – незадовољан, има ресурса за побољшање, 2 – довољан, 3 – добар, 4 – врло добар, 5 – одличан ниво)				

ПАРАМЕТАР И ЕЛЕМЕНТИ ЗА ПРОЦЕНУ	Да	Не	Оцена
2. Изолација фарме			
Да ли је фарма у довољној мери удаљена од других фарми свиња у епизоотиолошком смислу?			
Да ли је фарма у довољној мери удаљена од насеља у епизоотиолошком смислу?			
Да ли је фарма у довољној мери удаљена од кланица у епизоотиолошком смислу?			
Да ли је фарма у довољној мери удаљена од места за уклањање лешева у епизоотиолошком смислу?			
Да ли је фарма у довољној мери удаљена од погона анималне прехранбене индустрије у епизоотиолошком смислу?			
Да ли је фарма у довољној мери удаљена од саобраћајница у епизоотиолошком смислу?			
Да ли постоји могућност изолације фарме узимајући у обзир њен положај (локација, положај у односу на друге фарме, објекте, насеља, водотокове и саобраћајнице, подземне воде и сл.)?			
Да ли на основу оцене биосигурности постојећих објеката и технологије производње постоји епизоотиолошки ризик?			
Да ли постоје извори потенцијалних ризика у ближој и даљој околини (друга фарма, сточно гробље, саобраћајнице и сл.)?			
Да ли постоје извори потенцијалних ризика на самој фарми?			
Напомена: Анализирати мере изолације које се примењују на фарми (ограда, зелени појас, изглед и функција дезбарјера, издвојеност производног од административног дела). Навести који је најзначајнији ризик по питању изолације и анализирати у ком степену је изражен ризик (навести добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризике који могу да ометају или онемогућају превазилажење лоших страна)			
Оценити ниво индикатора Изолација фарме (користити оцену од 0 до 5 при чему је: 0 – недовољан, нема ресурса за побољшање 1 – недовољан, има ресурса за побољшање, 2 – довољан, 3 – добар, 4 – врло добар, 5 – одличан ниво)			

ПАРАМЕТАР И ЕЛЕМЕНТИ ЗА ПРОЦЕНУ	Да	Не	Оцена
3. Карантин			
Да ли се свиње набављају са других фарми?			
Да ли ветеринар контролише увођење новонабављених свиња у фарму?			
Да ли се примењује карантин за новонабављена грла?			
Да ли се у довољној мери примењује карантин за новонабављена грла?			
Да ли је веме трајања новонабављених животиња довољно?			
Да ли је локација објеката за изолацију новонабављених грла одговарајућа (ван фарме, на фарми и сл.)?			
Да ли се врши ветеринарски преглед и тестирање новонабављених животиња?			
Да ли постоји посебно особље за рад у карантину?			
Напомена: Анализирати индикатор Карантин путем описа и оцене објеката за изолацију новонабављених грла и поступака у њима (Навести добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризике који могу да ометају или онемогућавају превазилажење лоших страна). Навести који је најзначајнији ризик по питању карантина и анализирати у ком степену је изражен ризик.			
Оценити ниво индикатора Карантин (користити оцену од 0 до 5 при чему је: 0 – недовољан, нема ресурса за побољшање 1 – недовољан, има ресурса за побољшање, 2 – довољан, 3 – добар, 4 – врло добар, 5 – одличан ниво)			

ПАРАМЕТАР И ЕЛЕМЕНТИ ЗА ПРОЦЕНУ		Да	Не	Оцена
4. Здравствени статус запата свиња				
Да ли број угнулих јединки у последњих годину дана указује на биосигурносни ризик?				
Да ли број оболелих јединки у последњих годину дана указује на биосигурносни ризик?				
Да ли се води евиденција угнућа уз пријављивање случајева ветеринару и са лабораторијским испитивањима?				
Да ли се води евиденција побачаја на фарми уз пријављивање случајева ветеринару и са лабораторијским испитивањима?				
Да ли се врши редовна вакцинација свиња?				
Да ли се врши кастрација свиња?				
Да ли кастрацију врши ветеринар?				
Да ли се води евиденција лечења на фарми?				
Да ли су на фарми забележене појаве заразних болести у последњих годину дана?				
Да ли су на фарми забележене појаве паразитских болести у последњих годину дана?				
Да ли су раздвојене старосне (одгајивачке/производне) групе?				
Да ли иста лица опслужују све категорије/групе свиња?				
Да ли су поступци опслуживања свих категорија/група одговарајући?				
Да ли се на време издвајају оболеле животиње?				
Да ли се на време лече оболеле животиње?				
Да ли се врши вештачко осемењавање на фарми?				
Да ли ветеринар врши вештачко осемењавање свиња на фарми?				
Да ли ветеринарски техничар врши вештачко осемењавање свиња на фарми?				

ПАРАМЕТАР И ЕЛЕМЕНТИ ЗА ПРОЦЕНУ	Да	Не	Оцена
Да ли одгајивач врши вештачко осемењавање свиња на фарми?			
Да ли одгајивач успешно завршио обуку за вештачко осемењавање свиња?			
Да ли одгајивач и запослена лица на фарми имају контакте са другим животињама исте врсте?			
Напомена: анализирати здравствено стање запата у погледу појаве најчешћих болести и поремећаја здравственог стања, а нарочито угинућа и побачаја на фарми у последњих годину дана. Поред тога анализирати редовност примене вакцинације и серолошких прегледа. У анализама индикатора здравствени статус запата свиња навести добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризике који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна)			
Оценили ниво индикатора Здравствени статус запата (користити оцену од 0 до 5 при чему је: 0 – недовољан, нема ресурса за побољшање 1 – недовољан, има ресурса за побољшање, 2 – довољан, 3 – добар, 4 – врло добар, 5 – одличан ниво)			
5. Контрола кретања и промета (запослена лица, страна лица, новонабављене животиње, сточна храна, опрема, уређаји и сл.)			
Да ли постоје технички услови за контролу кретања и промета на фарми?			
Да ли је фарма ограђена?			
Да ли постоји капија на улазу у фарму?			
Да ли постоји контрола при уласку на фарму?			
Да ли је дозвољен улазак возилима?			
Да ли је дозвољен улазак возила у све делове фарме без контроле?			
Да ли је дозвољен улазак возила у све делове фарме уз контролу?			
Да ли су раздвојени путеви за допремање хране и одношење стајњака?			

ПАРАМЕТАР И ЕЛЕМЕНТИ ЗА ПРОЦЕНУ	Да	Не	Оцена
Да ли се возила чисте, перу и дезинфикују пре уласка на фарму на прописани начин?			
Да ли се проверава потврда о дезинфекцији возила за улазак на фарму?			
Да ли фарма има сопствена возила и механизацију?			
Да ли фарма позајмљује суседима или од суседа возила и механизацију?			
Да ли се исте машине и опрема користе за припремање и разношење хране и одношење стајњака?			
Да ли се машине и опрема, који се користе за припремање и разношење хране и одношење стајњака, перу и дезинфикују пре употребе?			
Да ли постоје писана упутства о контроли кретања и промета на фарми?			
Да ли се врши контрола кретања лица унутар фарме?			
Напомена: анализирати индикатор Контрола кретања и промета (навести добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризике који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна код индикатора контрола кретања и промета). Анализирати да ли постоје упутства и у којој мери се она поштују.			
Оценити ниво индикатора Контрола кретања и промета (користити оцену од 0 до 5 при чему је: 0 – довољан, нема ресурса за побољшање 1 – довољан, има ресурса за побољшање, 2 – довољан, 3 – добар, 4 – врло добар, 5 – одличан ниво)			
6. Однос према другим лицима (посетиоцима)			
Да ли је дозвољен улазак другим лицима на фарму?			
Да ли друга лица често посећују фарму?			
Да ли су дефинисани услови уласка других лица на фарму (писани услови, дезинфекција руку и обуће, туширање, пресвлачење, и сл.)?			
Да ли се посетиоци фарме писмено изјашњавају о посетама другим фармама у претходних шест дана?			

ПАРАМЕТАР И ЕЛЕМЕНТИ ЗА ПРОЦЕНУ	Да	Не	Оцена
Да ли се посетиоци фарме изјашњавају у писаној форми о боравку у иностранству у претходних месец дана?			
Да ли се поштује протокол при уласку посетилаца (дезинфекција руку и обуће, туширање, пресвлачење, уношење предмета и сл.)?			
Да ли у свим деловима постоје фарме јасна и видљива упутства и писане ознаке које упућују запослене и посетиоце на обавезе и забране?			
Да ли се упутства и писане ознаке које упућују запослене и посетиоце на обавезе и забране поштују у свим деловима фарме?			
Напомена: Анализирајте индикатор Однос према посетиоцима (навести добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризике који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна)			
Оценити ниво индикатора Однос према посетиоцима (користити оцену од 0 до 5 при чему је: 0 – недовољан, нема ресурса за побољшање 1 – недовољан, има ресурса за побољшање, 2 – довољан, 3 – добар, 4 – врло добар, 5 – одличан ниво)			
7. Контрола исхране и водоснабдевања			
Да ли је обезбеђена хигијенска припрема хране за свиње?			
Да ли се храна за свиње набавља са стране?			
Да ли се храна набавља од контролисаних произвођача?			
Да ли је безбедно и осигурано складиште за храну?			
Да ли су раздвојене и јасно означене резерве хране за поједине групе животиња?			
Да ли се користе помјие за исхрану свиња?			

ПАРАМЕТАР И ЕЛЕМЕНТИ ЗА ПРОЦЕНУ	Да	Не	Оцена
Да ли се помије прокувавају пре коришћења за исхрану свиња?			
Да ли је приступ запослених лица храни за свиње под контролом?			
Напомена: Анализирати индикатор Контрола исхране и водоснабдевања (навести добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризике који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна)			
Оценити ниво индикатора Контрола исхране и водоснабдевања (користити оцену од 0 до 5 при чему је: 0 – неповољан, нема ресурса за побољшање 1 – неповољан, има ресурса за побољшање, 2 – довољан, 3 – добар, 4 – врло добар, 5 – одличан ниво)			
8. Изјубравање			
Да ли је локација депоније стајњака одговарајућа?			
Да ли је депонија стајњака изграђена на хигијенски начин?			
Да ли се врши изјубравање објеката на одговарајући начин (укрштање путева хране и стајњака, скрепери, утоваривачи, депоније стајњака, лагуне)?			
Да ли се стајњак правилно уклања са депонија стајањака фарме на пољопривредне површине?			
Да ли се иста возила користе за допремање хране и изјубравање?			
Ако се користе иста возила за допремање хране и изјубравање, да ли се перу и дезинфикују?			
Напомена: Анализирати индикатор Изјубравање (навести добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризике који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна)			
Оценити ниво индикатора Изјубравање (користити оцену од 0 до 5 при чему је: 0 – неповољан, нема ресурса за побољшање 1 – неповољан, има ресурса за побољшање, 2 – довољан, 3 – добар, 4 – врло добар, 5 – одличан ниво)			

ПАРАМЕТАР И ЕЛЕМЕНТИ ЗА ПРОЦЕНУ		Да	Не	Оцена
9. Уклањање угинулих животиња				
Да ли се уклањање лешева врши на време?				
Да ли постоји адекватно место за привремено одлагање лешева на фарми?				
Да ли постоји адекватно место за обдуkcију лешева на фарми?				
Да ли се уклањање лешева са фарме врши на прописан начин?				
Да ли се врши санитација места где је животиња угинула?				
Да ли лица при уклањању лешева користе свакодневну радну одећу?				
Да ли лица при уклањању лешева користе заштитну опрему?				
Да ли се лешеви уклањају путем индустријске прераде у кафилеријама?				
Да ли се лешеви закопавају?				
Да ли се лешеви убацују у јаме гробнице?				
Да ли се лешеви спаљују?				
Да ли се иста возила користе за допремање хране, изђубравање и уклањање лешева?				
Да ли се врши механичко чишћење, санитарно прање и дезинфекција возила (ако се иста возила користе за допремање хране, изђубравање и уклањање лешева до места на фарми за одлагање)?				
Да ли се користе одговарајућа транспортна средства за уклањање лешева са фарме?				
Напомена: Анализирајте индикатор Уклањање угинулих животиња (навести добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризике који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна)				

ПАРАМЕТАР И ЕЛЕМЕНТИ ЗА ПРОЦЕНУ		Да	Не	Оцена
Оценити ниво индикатора Уклањање угинулих животиња (користити оцену од 0 до 5 при чему је: 0 – недовољан, нема ресурса за побољшање 1 – недовољан, има ресурса за побољшање, 2 – довољан, 3 – добар, 4 – врло добар, 5 – одличан ниво)				
10. Присуство других врста животиња на фарми				
Да ли постоје животиње друге врсте на фарми (пси, мачке, коњи и др.)?				
Да ли је животињама других врста онемогућен улаз у производне делове фарме?				
Да ли су животиње других врста обухваћене неким видом превентивних мера за спречавање преношења заразних болести?				
Да ли су животиње других врста обухваћене неким видом превентивних мера за спречавање преношења паразитских болести?				
Напомена: Анализирајте индикатор Присуство других врста животиња на фарми (навести добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризике који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна)				
Оценити ниво индикатора присуство других врста животиња на фарми (користити оцену од 0 до 5 при чему је: 0 – недовољан, нема ресурса за побољшање 1 – недовољан, има ресурса за побољшање, 2 – довољан, 3 – добар, 4 – врло добар, 5 – одличан ниво)				
11. Контрола популације глодара				
Да ли се предузимају превентивне мере и технолошко-манипулативне мере у циљу смањења услова за живот глодара на фарми (ограђивање фарме, правилно складиштење хране и сл.)				
Да ли су глодари присутни у броју који представља епизоотиолошки ризик?				
Да ли се редовно спроводи дератизација?				
Да ли се дератизација врши на прописани начин?				
Да ли се уклањају угинули глодари на прописани начин?				

ПАРАМЕТАР И ЕЛЕМЕНТИ ЗА ПРОЦЕНУ	Да	Не	Оцена
Напомена: Анализирати индикатор контрола популације глодара (навести добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризике који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна)			
Оценити ниво индикатора Контрола популације глодара на фарми (користити оцену од 0 до 5 при чему је 0 – недовољан, нема ресурса за побољшање 1 – недовољан, има ресурса за побољшање, 2 – довољан, 3 – добар, 4 – врло добар, 5 – одличан ниво)			
12. Контрола популације инсеката			
Да ли се спроводе механичко-физичке методе за спречавање уласка инсеката у објекте и прекидања њиховог циклуса размножавања?			
Да ли су инсекти присутни у броју који представља епизоотиолошки ризик?			
Да ли се редовно спроводи дезинсекција?			
Да ли се дезинсекција врши на прописани начин?			
Напомена: Анализирати индикатор Контрола популације инсеката (навести добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризике који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна)			
Оценити ниво индикатора Контрола популације инсеката на фарми (користити оцену од 0 до 5 при чему је: 0 – недовољан, нема ресурса за побољшање 1 – недовољан, има ресурса за побољшање, 2 – довољан, 3 – добар, 4 – врло добар, 5 – одличан ниво)			

ПАРАМЕТАР И ЕЛЕМЕНТИ ЗА ПРОЦЕНУ		Да	Не	Оцена
13. Контрола птица				
Да ли птице улазе у производне објекте на фарми (голубови, врапци, ласте и друге)?				
Да ли су птице присугне у броју који представља епизоотиолошки ризик?				
Да ли се примењују мере за спречавање уласка и гнежђења птица (заштитне мреже на прозорима објеката, на вентилационим отворима, под кровом и сл.)?				
Напомена: Анализирати индикатор Контрола птица (навести добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризике који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна)				
Оценити ниво индикатора Контрола птица на фарми (користити оцену од 0 до 5 при чему је: 0 – nedovoljan, нема ресурса за побољшање 1 – nedovoljan, има ресурса за побољшање, 2 – dovoljan, 3 – dobar, 4 – врло dobar, 5 – одличан ниво)				
14. Санитација				
Да ли се примењују мере санитације?				
(Санитација се односи на дезинфекцију материјала, руку, одеће и обуће људи и опреме која улази на фарму, као и оне која се налази на самој фарми, центру за вештачко осемењавање, мешаони сточне хране или било које друге производне јединице)				
Да ли се на фарми примењује технологија производње по типу "све унутра - све напоље"?				
Да ли постоји дезинфекциона баријера за возила на улазу фарме?				
Да ли је дезинфекциона баријера саграђена на прописани начин?				
Да ли се дезинфекциона баријера одржава на прописани начин?				
Да ли постоји дезинфекциона баријера за пешаке?				
Да ли се врши редовно механичко чишћење објеката на одговарајући начин?				

ПАРАМЕТАР И ЕЛЕМЕНТИ ЗА ПРОЦЕНУ	Да	Не	Оцена
Да ли се врши санитарно прање објеката на одговарајући начин (раствор детерџента, прскалица под притиском, топла вода)?			
Да ли се дезинфекциона средства примењују према упутству произвођача?			
Да ли се санитација површина у објектима врши редовно на прописани начин?			
Да ли се санитација површина у прасилишту врши на прописани начин?			
Да ли се санитација површина у одгајивалишту врши на прописани начин?			
Да ли су запослена лица упозната са значајем и методама санитације и дезинфекције (обука, искуство, провера)?			
Да ли се на фарми дезинфикују средства, алати и инструменти који се трајно користе?			
Да ли се санитација возила врши на прописани начин?			
Да ли су санитациона средства усклађена и чувана на одговарајући начин?			
Да ли се користи неколико врста средстава за дезинфекцију?			
Да ли се замењују средства за дезинфекцију?			
Напомена: Анализирати индикатор Санитација (навести добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризике који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна)			
Оценити ниво индикатора Санитација (користити оцену од 0 до 5 при чему је: 0 – недовољан, нема ресурса за побољшање 1 – недовољан, има ресурса за побољшање, 2 – довољан, 3 – добар, 4 – врло добар, 5 – одличан ниво)			

ПАРАМЕТАР И ЕЛЕМЕНТИ ЗА ПРОЦЕНУ		Да	Не	Оцена
15. Однос фарме према окружењу				
Да ли фарма има решено питање уклањања стајњака на прописани начин?				
Да ли фарма има решено питање уклањања отпадних вода на прописани начин?				
Да ли фарма има решено питање уклањања медицинског отпада на прописан начин?				
Да ли фарма има решено питање емисије непријатних мириса?				
Напомена: Анализирати индикатор Однос фарме према окружењу (навести добре стране, лоше стране, могућности за превазилажење лоших страна, ризике који могу да ометају или онемогуће превазилажење лоших страна)				
Оценити ниво индикатора Однос фарме према окружењу (користити оцену од 0 до 5 при чему је 0 – недовољан, нема ресурса за побољшање 1 – недовољан, има ресурса за побољшање, 2 – довољан, 3 – добар, 4 – врло добар, 5 – одличан ниво)				
КОНАЧНА ОЦЕНА				
Коначна оцена се добија сабирањем оцена за све индикаторе и деобом са бројем индикатора. Код оцена сваког појединачног индикатора узимају се у обзир добре стране (предности), лоше стране (слабости), могућности за побољшање и претње које спречавају побољшање према SWOT (eng.) анализи (предности, мане, могућности и ризици). У случају израженог ризика код појединих индикатора власник фарме свиња је дужан да га уклони ако зависи од њега пре него што се фарма сврста у одређену групу.				
фарме се затим сврставају у одређену групу према скали оцена:				
V група 0-1,99 недовољан	IV група 2,00-2,49 довољан	III група 2,5-3,49 добар	II група 3,5 – 4,49 врло добар	I група 4,5 – 5,00 одличан

Табела 2. Оцена стања добробити свиња

1. ИНДИКАТОР: ПРОЦЕНА ПЛАНИРАЊА, ОРГАНИЗАЦИЈЕ И СПРОВОЂЕЊА ЗАШТИТЕ ДОБРОБИТИ		
ПАРАМЕТАР И КРИТЕРИЈУМИ ОЦЕНЕ	ОЦЕНА *	ОБЈАШЊЕЊЕ
1. Планирање заштите добробити: фарма: ▪ има посебан план заштите добробити и прописан поступак планирања, систематског прикупљања и анализе података релевантних за добробит (5) ▪ заштита добробити укључена је у годишњу стратегију управљања фармом, а прописан је поступак планирања, прикупљања и анализе података релевантних за добробит (4) ▪ нема прописан поступак планирања ни план заштите добробити, делимично има увид о стању добробити на основу података који се свакодневно прикупљају на фарми (3) ▪ нема прописан поступак планирања и план заштите добробити, не прикупља и/или не анализира довољно података релевантних за заштиту добробити (2) ▪ нема прописан поступак планирања и план заштите добробити, нередовно врши прикупљање и анализу података о индикаторима добробити (1) ▪ не врши евиденцију података који указују на стање добробити животиња на фарми (0)	5 4 3 2 1 0	Према постојећој евиденцији и протоколима фарме. Наведите који су.
2. Могућности имплементације заштите добробити у технолошки процес производње: Заштиту добробити животиња могуће је спровести: ▪ стално, у свим сегментима производње (5) ▪ стално, у свим кључним сегментима производње (4) ▪ стално, у појединим сегментима производње (3) ▪ повремено, у појединим сегментима производње (2) ▪ повремено, уз потешкоће (1) ▪ није могуће применити (0)	5 4 3 2 1 0	Утврдите у којим сегментима производње и колико често је могуће спровести мере заштите добробити (нпр. при пра-шењу, одбијању, исхрани, зими, лети итд.)

3.	Организација планирања заштите добробити: ▪ У планирању учествују ▪ руководилац фарме, представници одговарајућих структура запослених и стручни консултанти из одговарајућих области (5), ▪ руководилац фарме и представници одговарајућих структура запослених (4) ▪ руководилац фарме и представници сточарске и ветеринарске службе (3) ▪ руководилац фарме и представници сточарске службе (2) ▪ само руководилац фарме (1) ▪ нико, не врши се планирање (0)	Да ли су сви руководиоци операција (нпр. исхрана, прашење, итд.) укључени у планирање у стратегије заштите добробити? Наведите ко јесте. 5 4 3 2 1 0	Да ли су сви запослени упознати са циљевима и начином спровођења заштите добробити? Наведите ко јесте.
4.	Организација активности заштите добробити: ▪ Заштиту добробити врше: ▪ сви запослени који својим активностима директно или индиректно могу да утичу на добробит животиња (5) ▪ сви запослени који својим активностима директно могу да утичу на добробит животиња (4) ▪ само запослени који су у непосредном контакту са животињама (3) ▪ руководиоци операција или задужена лица свакодневном контролом радника (2) ▪ руководиоци операција или задужена лица повременом контролом радника (1) ▪ нико (0)	5 4 3 2 1 0	Да ли све структуре запослених имају могућност да се усавшавају у погледу спровођења заштите добробити? Наведите ко има.
5.	Усавшавање запослених о заштити добробити: ▪ Усавшавање се врши: ▪ више од 6 пута годишње; за све структуре запослених (5) ▪ 4 до 6 пута годишње; за све структуре запослених (4) ▪ 4 до 6 пута годишње; за руководиоце свих операција, инжењере зоотехнике и ветеринаре (3) ▪ мање од 4 пута годишње; за руководиоце и извршиоце појединих операција (2) ▪ мање од 4 пута годишње; само за руководиоце операција (1) ▪ не врши се усавшавање запослених (0)	5 4 3 2 1 0	Да ли све структуре запослених имају могућност да се усавшавају у погледу спровођења заштите добробити? Наведите ко има.

6.	Контрола испуњавања активности у вези са заштитом добробити Контрола се врши: ▪ свакодневним надзором радника свих смена, евидентирањем и корекцијом свих учињених пропусти (5) ▪ свакодневним надзором радника свих смена, евидентирањем већих пропусти и њиховом корекцијом (4) ▪ свакодневним надзором радника и давањем усмених упутстава и/или опомена (3) ▪ повременим надзором радника и давањем усмених упутстава и/или опомена (2) ▪ повременим надзором радника и нередовним давањем усмених упутстава и/или опомена (1) ▪ контрола се не врши (0)	Да ли руководилац операције или задужено лице бележи пропусте у заштити добробити? Наведите у којој мери. 5 4 3 2 1 0	
7.	Оцена спровођења програма заштите добробити: ▪ Програм заштите добробити спроводи се: ▪ у потпуности и континуирано (5), ▪ готово у потпуности (са мањим пропустима) и континуирано (4), ▪ само одређени сегменти и континуирано (3), ▪ само одређени сегменти (са мањим пропустима) и континуирано (2) ▪ само одређени сегменти и периодично (1) ▪ уопште се не спроводи (0)	Како оцењујете примену постојећих протокола који се односе на заштиту добробити? 5 4 3 2 1 0	
8.	Општи утицај о заштити добробити на фарми: ▪ одлично (5) ▪ врло добро (4) ▪ добро (3) ▪ довољно (2) ▪ недовољно, има ресурса за побољшање (1) ▪ недовољно, нема ресурса за побољшање (0)	Укратко образложите зашто сте дали такву оцену. 5 4 3 2 1 0	
КОНАЧНА ОЦЕНА			
* заокружити оцену која одговара опису Коначне оцене: 0-1,99 недовољан, 2,00-2,49 довољан, 2,5-3,49 добар, 3,5 – 4,49 врло добар, 4,5 – 5,00 одличан Коначна оцена формира се на основу збира свих поена, подељених са бројем параметара у улитнику Напомена: уколико неки параметар није оцењен не узима се у обзир за израчунавање просечне оцене			

ИНДИКАТОР: ПРОЦЕНА ЗАПОСЛЕНИХ ЛИЦА У ВЕЗИ СА ЗАШТИТОМ ДОБРОБИТИ		
ПАРАМЕТАР И КРИТЕРИЈУМИ ОЦЕНЕ	ОЦЕНА *	ОБЈАШЊЕЊЕ/КОМЕНТАР
1. Управљање и руковођење заштите добробити: Лице које руководи: ▪ поседује одговарајуће квалификације, компетенције и искуство у погледу организације заштите добробити (5) ▪ поседује одговарајуће квалификације и компетенције и задовољавајуће искуство (4) ▪ поседује задовољавајуће квалификације, компетенције и искуство (3) ▪ поседује задовољавајуће квалификације (2) ▪ не поседује квалификације, има услова да их стекне (1) ▪ не поседује квалификације и искуство, нема услова да их стекне (0)	5 4 3 2 1 0	Узмите у обзир квалификације и радни стаж руководиоца, као и време проведено на пословима који су у вези са заштитом добробити.
2. Број запослених лица: ▪ у потпуности одговара потребама, за све операције је увек обезбеђен довољан број извршилаца и њихова замена (5) ▪ за кључне операције увек постоји довољан број извршилаца и њихова замена (4) ▪ потребан број радника постоји само за кључне операције, а замена се повремено врши радницима ангажованим на другим пословима (3) ▪ постоји стална потреба за ангажовањем радника на другим пословима на фарми за вршење кључних операција (2) ▪ број радника је минималан за све операције, али постоји могућност привременог запошљавања нових радника у време повећања обима посла (1) ▪ број радника је довољан за све операције, и не постоји могућност запошљавања нових радника (1)	5 4 3 2 1 0	Да ли је број запослених лица довољан за обављање свих послова који су повезани са заштитом добробити? Наведите који број лица недостаје и за које послове.
3. Стручна спрема запослених лица: ▪ сви запослени имају одговарајућу стручну спрему за послове којима се баве (5) ▪ више од 80% запослених има одговарајућу стручну спрему (4) ▪ 60 до 80% запослених има одговарајућу стручну спрему (3) ▪ 40 до 60% запослених има одговарајућу стручну спрему (2) ▪ 20 до 40% запослених има одговарајућу стручну спрему (1) ▪ мање од 20% има одговарајућу стручну спрему (0)	5 4 3 2 1 0	Колики проценат од укупног броја запослених има завршену основну, средњу, вишу (високу) школу или факултет? Које послове обављају лица која немају одговарајућу стручну спрему?

4.	Старост запослених лица: ▪ тежина и сложеност посла којим се баве запослени у потпуности одговара њиховом животном добу (5) ▪ одговара код више од 80% запослених (4) ▪ одговара код 60 до 80% запослених (3) ▪ одговара код 40 до 60% запослених (2) ▪ одговара код 20 до 40% запослених (1) ▪ мање од 20% запослених ради послове који одговарају њиховом животном добу (0)	5 4 3 2 1 0	Колики је проценат од укупног броја запослених старости до 35 година, 35 до 45, 45 до 55, 55 до 65 и преко 65 година? Које послове обављају лица од 55 до преко 65 година живота?
5.	Искуство запослених лица: ▪ сви запослени су цео радни стаж провели на фарми (5) ▪ више од 80% запослених радило је само на фарми (4) ▪ 60 до 80% запослених радило је само на фарми (3) ▪ 40 до 60% запослених радило је само на фарми (2) ▪ 20 до 40% запослених радило је само на фарми (1) ▪ мање од 20% запослених радило је само на фарми (0)	5 4 3 2 1 0	Колики проценат запослених има радни стаж до 5 година, 5 до 10 и преко 10 година?
6.	Мотивација запослених лица: ▪ запослени су веома мотивисани да савесно обављају своје задатке (5) ▪ више од 80% запослених ради савесно (4) ▪ 60 до 80% запослених ради савесно (3) ▪ 40 до 60% запослених ради савесно (2) ▪ 20 до 40% запослених ради савесно (1) ▪ мање од 20% запослених ради савесно обавља своје задатке (0)	5 4 3 2 1 0	Шта утиче на такву мотивисаност радника?

7.	Оптерећење запослених лица: ▪ на физички тежим пословима регулисано је већим бројем радника и/или довољним бројем радника за замену (5) ▪ на тежим пословима регулисано је већим бројем радника (4) ▪ на појединим пословима оптерећеност је повремено већа услед повећаног обима посла и недовољног броја радника (3) ▪ на већини послова оптерећеност је већа услед недовољног броја радника (2) ▪ само поједини запослени су често оптерећени због лоше организације или недовољног броја запослених са одговарајућом стручном спремом (1) ▪ запослени су сувише оптерећени и напуштају радна места (0)	5 4 3 2 1 0	Којим пословима су запослени најчешће додатно оптерећени?
8.	Општи утисак о структури и ангажовању запослених: ▪ одлично (5) ▪ врло добро (4) ▪ добро (3) ▪ довољно (2) ▪ недовољно, има ресурса за побољшање (1) ▪ недовољно, нема ресурса за побољшање (0)	5 4 3 2 1 0	Укратко образложите зашто сте дали такву оцену.
КОНАЧНА ОЦЕНА			
* заокружити оцену која одговара опису Коначне оцене: 0-1,99 недовољан, 2,00-2,49 довољан, 2,5-3,49 добар, 3,5 – 4,49 врло добар, 4,5 – 5,00 одличан Коначна оцена формира се на основу збира свих поена, подељених са бројем параметара у упитнику Напомена: уколико неки параметар није оцењен не узима се у обзир за израчунавање просечне оцене			

3. ИНДИКАТОР: КОМПЕТЕНЦИЈЕ ЗАПОСЛЕНИХ У ВЕЗИ СА ЗАШТИТОМ ДОБРОБИТИ										
ПАРАМЕТАР И КРИТЕРИЈУМИ ОЦЕНЕ		ОЦЕНА *					ОБЈАШЊЕЊЕ/КОМЕНТАР			
1.	Компетенције лица задужених за исхрану:	5	4	3	2	1	0	Формирати просечну оцену на основу стручне спреме, додатних обука, искуства и савесности у обављању посла (нпр. одлично је ако лице има више од 10 година радног искуства на истим пословима, одговарајућу стручну спрему, сертификат о завршеној обуци, стално се усавршава и ради савесно и пажљиво).		
2.	Компетенције лица задужених за репродукцију:	5	4	3	2	1	0			
3.	Компетенције лица задужених за прасилиште:	5	4	3	2	1	0			
4.	Компетенције лица задужених за одгајивалиште:	5	4	3	2	1	0			
5.	Компетенције лица задужених за негу здравих животиња:	5	4	3	2	1	0			
6.	Компетенције лица задужених за зоотехничке поступке и мере (организација производње, оцена екстеријера и кондиције, селекција):	5	4	3	2	1	0			
7.	Компетенције лица задужених за одржавање хигијене стаја и животиња:	5	4	3	2	1	0			
8.	Компетенције лица задужених за ветеринарске поступке и мере (обележавање животиња, третирање папак, обезрожавање, помагање при порођају и сл.):	5	4	3	2	1	0	+ узети у обзир и раднике којима то није основно задужење, а помажу у случају потребе.		
9.	Општи утисак о компетенцијама запослених:	5	4	3	2	1	0			

КОНАЧНА ОЦЕНА	
* заокружити оцену која одговара опису: 5 – одлично, 4 – врло добро, 3 – добро, 2 – довољно, 1 – недовољно, има ресурса за побољшање, 0 - недовољно, нема ресурса за побољшање Коначна оцена: 0-1,99 недовољан, 2,00-2,49 довољан, 2,5-3,49 добар, 3,5 – 4,49 врло добар, 4,5 – 5,00 одличан Коначна оцена формира се на основу збира свих поена, подељених са бројем параметара у упитнику Напомена: уколико неки параметар није оцењен не узима се у обзир за израчунавање просечне оцене	

4. ИНДИКАТОР: ОДНОС ОДГАЈИВАЧА ПРЕМА ПОТРЕБАМА ЖИВОТИЊА		
ПАРАМЕТАР И КРИТЕРИЈУМИ ОЦЕНЕ	ОЦЕНА*	ОБЈАШЊЕЊЕ/КОМЕНТАР
1. У ком обиму су одгајивачи свесни физиолошких потреба животиња:	5 4 3 2 1 0	Узмите у обзир понашање и ставове већине радника према животињама.
2. У ком обиму су одгајивачи свесни да животиње имају осећања и који поступци им наносе бол:	5 4 3 2 1 0	
4. У ком обиму одгајивачи знају шта је добробит животиња:	5 4 3 2 1 0	
5. У ком обиму су одгајивачи свесни да се због лоших услова могу јавити технопатије или узгојни поремећаји:	5 4 3 2 1 0	
6. У ком обиму су одгајивачи свесни да се због лоших услова могу јавити етопатије и непожељна понашања (фрустрације, апатија и стереотипије и сл.):	5 4 3 2 1 0	
7. У ком обиму су одгајивачи свесни да животињама треба обезбедити одговарајућу исхрану и напајање:	5 4 3 2 1 0	
8. У ком обиму су одгајивачи свесни да животињама треба обезбедити одговарајуће смештајне услове (просторне, микроклиматске и хигијенске):	5 4 3 2 1 0	

9.	У ком обиму су одгајивачи свесни да животињама треба обезбедити довољно простора за кретање:	5	4	3	2	1	0	Узмите у обзир понашање и ставове већине радника према животињама.
10.	У ком обиму су одгајивачи свесни да животињама треба обезбедити одговарајуће услове за одмор и сан:	5	4	3	2	1	0	
11.	У ком обиму су одгајивачи свесни да је потребно на време указати помоћ болесним и повређеним животињама:	5	4	3	2	1	0	
12.	Општи утисак о односу одгајивача према животињама:	5	4	3	2	1	0	Укратко образложите зашто сте дали такву оцену.
КОНАЧНА ОЦЕНА								
* заокружити оцену која одговара опису: 5 – у потпуности, 4 – у већини случајева, 3 – углавном, 2 – понекад, 1 – ретко, али нема довољно искуства у раду са животињама, 0 – никад. Коначне оцене: 0-1,99 – довољан, 2,00-2,49 – довољан, 2,5-3,49 – добар, 3,5 – 4,49 – врло добар, 4,5 – 5,00 – одличан Коначна оцена формира се на основу збира свих поена, подељених са бројем параметара у упитнику Напомена: уколико неки параметар није оцењен не узима се у обзир за израчунавање просечне оцене								

5. ИНДИКАТОР: ПРОЦЕНА НАДГЛЕДАЊА И ИНСПЕКЦИЈЕ СВИЊА И ОПРЕМЕ		
ПАРАМЕТАР И КРИТЕРИЈУМИ ОЦЕНЕ	ОЦЕНА*	ОБЈАШЊЕЊЕ/КОМЕНТАР
1. Учесталост обављања инспекције животиња: ▪ свакодневно, више пута дневно (5) ▪ свакодневно, три пута дневно (ујутро, послеподне, увече) (4) ▪ свакодневно, два пута дневно (3) ▪ свакодневно, једном дневно (2) ▪ нередовно (1) ▪ никад (0)	5 4 3 2 1 0	Узмите у обзир колико се често врши провера свих животиња на фарми.
2. Способност одгајивача да уочи знаке дистреса и симптоме болести: ▪ у потпуности (5) ▪ у већини случајева (4) ▪ углавном (3) ▪ понекад (2) ▪ ретко, недовољно искуству у раду са животињама (1) ▪ никад (0)	5 4 3 2 1 0	Узмите у обзир лица која су у непосредном контакту са животињама и знаке, као што су: немир, издавајање из групе, промењено понашање, губитак телесне масе, губитак апетита, констипација, дијареја, исцедак из носа, очију и вулве, повећана саливација, кашаљ, брзо и неправилно дисање, појава отока, шепалење и слично.
3. Развијеност свести одгајивача по питању могућности појаве опасних заразних болести: ▪ у потпуности (5) ▪ у већини случајева (4) ▪ углавном (3) ▪ понекад (2) ▪ ретко, недовољно искуство у раду са животињама (1) ▪ никад (0)	5 4 3 2 1 0	Узмите у обзир искуства запослених у раду са животињама и могућност стицања знања у погледу превентиве настанка и ширења болести путем стеченог образовања, похађања семинара, обука и слично.

4.	Вршење инспекције исправности опреме за смештај, исхрану и напajање: ▪ редовно, свакодневно (5) ▪ редовно, најмање једном недељно (4) ▪ редовно, најмање једном месечно (3) ▪ редовно, 4 до 6 пута годишње (2) ▪ нередовно (1) ▪ никад (0)	5 4 3 2 1 0	Узмите у обзир опрему која је у непосредном контакту са животињама (појилце, хранилице, вентилација, ограде, опрема за издубравање и слично).
5.	Ангажовање ветеринара на фарми по питању надгледања и инспекције животиња: ▪ у потпуности, као редовно задужење (5) ▪ у већини случајева, као редовно задужење (4) ▪ пре свега за млада, оболела и повређена грла, код грла пред прашење и у пуерперијуму (3) ▪ понекад (2) ▪ ретко (1) ▪ никад (0)	5 4 3 2 1 0	
6.	Ангажовање инжењера сточарства по питању надгледања и инспекције животиња на фарми: ▪ у потпуности, као редовно задужење (5) ▪ у већини случајева, као редовно задужење (4) ▪ пре свега за млада грла и грла у тову и лактацији (3) ▪ понекад (2) ▪ ретко (1) ▪ никад (0)	5 4 3 2 1 0	

7.	Опти утисак о надгледању и инспекцији на фарми: ▪ одлично (5) ▪ врло добро (4) ▪ добро (3) ▪ довољно (2) ▪ недовољно, има ресурса за побољшање (1) ▪ недовољно, нема ресурса за побољшање (0)	5 4 3 2 1 0	Укратко образложите зашто сте дали такву оцену.
КОНАЧНА ОЦЕНА			
* заокружити оцену која одговара опису Коначне оцене: 0-1,99 недовољан, 2,00-2,49 довољан, 2,5-3,49 добар, 3,5 – 4,49 врло добар, 4,5 – 5,00 одличан Коначна оцена формира се на основу збира свих поена, подељених са бројем параметара у упитнику Напомена: уколико неки параметар није оцењен не узима се у обзир за израчунавање просечне оцене			

6. ИНДИКАТОР: ПОСТУПАЊЕ СА ЖИВОТИЊАМА

Параметар и критеријуми оцене	Оцена*	Објашњење/коментар
1. Обученост запослених за поступање са животињама	5 4 3 2 1 0	Узмите у обзир стручну спрему, завршене обуке и претходна искуства запослених.
2. Поступање при терању животиња	5 4 3 2 1 0	Обратите пажњу на учесталост примене силе, ударце штапом, дражење и узнемиравање животиње, притискање осетљивих места, шутирање, убадање оштрим предметима, стварање буке, клизање животиња по поду и слично.
3. Поступање при утовару животиња	5 4 3 2 1 0	

4.	Поступање при подизању и покретању животиње	5 4 3 2 1 0	Обратите пажњу на учесталост примене силе, ударце штапом, дражење и узнемиравање животиње, притискање осетљивих места, шутирање, убадање оштрим предметима, стварање буке, клизање животиња по поду и слично.
5.	Поступање при прашењу	5 4 3 2 1 0	Обратите пажњу да ли радник на било који начин узнемирава и/или грубо поступа са животињама.
6.	Поступање при одбијању прасади	5 4 3 2 1 0	
7.	Поступање при чишћењу боксова	5 4 3 2 1 0	
8.	Поступање при храњењу	5 4 3 2 1 0	
9.	Поступање при другом вете-ринарским и зоотехничким интервенцијама	5 4 3 2 1 0	Обратите пажњу да ли се непотребно примењује сила, грубо поступа и ствара бука.
10.	Општи угисак о поступању са животињама	5 4 3 2 1 0	Укратко образложите зашто сте дали такву оцену.
КОНАЧНА ОЦЕНА			
* заокружити оцену која одговара опису: 5 – одлично, 4 – врло добро, 3 – добро, 2 – довољно, 1 – недовољно, има ресурса за побољшање, 0 - недовољно, нема ресурса за побољшање Коначне оцене: 0-1,99 недовољан, 2,00-2,49 довољан, 2,5-3,49 добар, 3,5 – 4,49 врло добар, 4,5 – 5,00 одличан Коначна оцена формира се на основу збира свих поена, подељених са бројем параметара у упитнику Напомена: уколико неки параметар није оцењен не узима се у обзир за израчунавање просечне оцене			

7. ИНДИКАТОР: ИСХРАНА И НАПАЈАЊЕ СВИЊА		Оцена*	Објашњење/коментар
Параметар и критеријуми оцене		5 4 3 2 1 0	
1.	Састав хране	5 4 3 2 1 0	Проценте усклађеност састава хране потребама животиње
2.	Количина хране	5 4 3 2 1 0	Проценте усклађеност количине хране потребама животиње
3.	Хигијенски квалитет хране	5 4 3 2 1 0	Узмите у обзир могућност контаминације и квара хране у току складиштења, као и доспевање страних материја у храну.
4.	Пристапачност хране	5 4 3 2 1 0	Да ли животиње имају приступ храни у интервалима који задовољавају њихове физиолошке потребе?
5.	Конзумирање хране	5 4 3 2 1 0	Да ли животиње радо конзумирају понуђену храну и у ком обиму?
6.	Кондиција животиња	5 4 3 2 1 0	Проценте кондицију животиња и упоредите је са препорученом за ту производну категорију
7.	Опрема за исхрану	5 4 3 2 1 0	Узмите у обзир ширину хранидног простора по животињи, положај хранилица (да ли утиче на комфор) и функционално стање (присутна оштећења, могућност повређивања животиња и растура хране)
8.	Квалитет воде за напајање	5 4 3 2 1 0	Проценте квалитет воде за животиње према физичким особинама (температура, боја, замућеност, мирис)
9.	Пристапачност воде за напајање	5 4 3 2 1 0	Узмите у обзир начин напајања, број појиллица у односу на број животиња и функционално стање (исправност појиллица)
10.	Опрема за напајање	5 4 3 2 1 0	Оцените положај и прилагођеност облика појиллица животињама, брзину протока воде, учесталост мењања воде

11.	Општи утисак о исхрани и напајању	5 4 3 2 1 0	Укратко образложите зашто сте дали такву оцену.
КОНАЧНА ОЦЕНА			
* заокружити оцену која одговара опису: 5 – одлично, 4 – врло добро, 3 – добро, 2 – довољно, 1 – недовољно, има ресурса за побољшање, 0 – недовољно, нема ресурса за побољшање Коначне оцене: 0-1,99 недовољан, 2,00-2,49 довољан, 2,5-3,49 добар, 3,5 – 4,49 врло добар, 4,5 – 5,00 одличан Коначна оцена формира се на основу збира свих поена, подељених са бројем параметара у упитнику Напомена: уколико неки параметар није оцењен не узима се у обзир за израчунавање просечне оцене			

8. ИНДИКАТОР: СМЕШТАЈНИ УСЛОВИ						
Параметар и критеријуми оцене	Оцена*					
1. Стаја	5	4	3	2	1	0
	При оцени узмите у обзир положај стаје, унутрашњи распоред, површину и запремину по грлу					
2. Боксови	5	4	3	2	1	0
	Обратите пажњу на димензије и пад лежишта, уздигнутост од саобраћајница, количину простирке, удобност, врсту и стање пода лежишта.					
3. Ходник за кретање	5	4	3	2	1	0
	Обратите пажњу на димензије, стање пода, клизавост.					
4. Уређаји за изђубравање	5	4	3	2	1	0
	Обратите пажњу на ефикасност изђубравања					
5. Канали за изђубравање	5	4	3	2	1	0
	Обратите пажњу на димензије, покривеност решеткама, утицај на комфор лежишта.					
6. Прозори	5	4	3	2	1	0
	Обратите пажњу на број, димензије, распоред, функционалност, врсту и стање стакала.					
7. Вентилација	5	4	3	2	1	0
	Оцените ефикасност система вентилације, узимајући у обзир распоред и проходност одводних и доводних канала, могућност уласка атмосферских падавина, глодара и инсеката; број, распоред, снага и исправност вентилатора у стаји (ако постоје).					
8. Зидови	5	4	3	2	1	0
	Узмите у обзир врсту материјала и стање зидова, врсту изолатије.					
9. Кров/таваница	5	4	3	2	1	0
	Узмите у обзир врсту материјала и стање крова/таванице, врсту изолатије, могућност продора влаге, падавина, стварања промаје и сл.					

10.	Општи утисак о смештајним условима	5	4	3	2	1	0	Укратко образложите зашто сте дали такву оцену.
КОНАЧНА ОЦЕНА								
* заокружити оцену која одговара опису: 5 – одлично, 4 – врло добро, 3 – добро, 2 – довољно, 1 – недовољно, има ресурса за побољшање, 0 - недовољно, нема ресурса за побољшање Коначне оцене: 0-1,99 недовољан, 2,00-2,49 довољан, 2,5-3,49 добар, 3,5 – 4,49 врло добар, 4,5 – 5,00 одличан Коначна оцена формира се на основу збира свих поена, подељених са бројем параметара у упитнику Напомена: уколико неки параметар није оцењен не узима се у обзир за израчунавање просечне оцене								

9. ИНДИКАТОР: МИКРОКЛИМАТСКИ УСЛОВИ У СТАЈИ						
Параметар и критеријуми оцене	Оцена*	Објашњење/коментар				
1. Температура ваздуха	5 4 3 2 1 0	Упоредите измерену вредност са оптималним вредностима за свиње и спољном температуром; већа оцена је за вредност која је ближа оптималној.				
2. Влажност ваздуха	5 4 3 2 1 0	Упоредите измерену вредност са оптималним вредностима за говеда и влагом у ваздуху изван стаје; већа оцена је за вредност која је ближа оптималној.				
3. Брзина струјања ваздуха	5 4 3 2 1 0	Обратите пажњу на постојање промаје у околини лежишта.				
4. Честице прашине	5 4 3 2 1 0	Процените количину прашине у ваздуху и на предметима. Уколико је запрашеност стаје велика, оцена је ниска.				
5. Штетни гасови	5 4 3 2 1 0	Процените количину штетних гасова на основу субјективног осећаја.				
6. Бука и вибрације	5 4 3 2 1 0	Узмите у обзир извор, интензитет и учесталост јављања буке и вибрација. У стаји у којој је често велика бука оцена мора да буде нижа.				
7. Количина осветљења	5 4 3 2 1 0	Узмите у обзир извор, интензитет и коефицијент осветљења.				
8. Општи утисак о микроклиматским условима	5 4 3 2 1 0	Укратко образложите зашто сте дали такву оцену.				
КОНАЧНА ОЦЕНА						
* заокружити оцену која одговара опису: 5 – одлично, 4 – врло добро, 3 – добро, 2 – довољно, 1 – недовољно, има ресурса за побољшање, 0 – недовољно, нема ресурса за побољшање Коначне оцене: 0-1,99 недовољан, 2,00-2,49 довољан, 2,5-3,49 добар, 3,5 – 4,49 врло добар, 4,5 – 5,00 одличан Коначна оцена формира се на основу збира свих поена, подељених са бројем параметара у упитнику Напомена: уколико неки параметар није оцењен не узима се у обзир за израчунавање просечне оцене						

10. ИНДИКАТОР: ХИГИЕНСКИ УСЛОВИ У СТАЈИ							
Параметар и критеријуми оцене		Оцена*					
1.	Лежиште	5	4	3	2	1 0	Објашњење/коментар Узмите у обзир задрљаност пода лежишта и интервал замене простирке.
2.	Простирка	5	4	3	2	1 0	Узмите у обзир растреситост простирке (угаженост), сувоћу, присуство примеса (жица, канап и сл.) и плесни
3.	Ходник за исхрану и кретање	5	4	3	2	1 0	Обратите пажњу на присуство фецеса и других нечистоћа, као и на интервал чишћења
4.	Ходник и канал за изјубравање	5	4	3	2	1 0	Узмите у обзир интервал и ефикасност изјубравања
5.	Опрема за исхрану	5	4	3	2	1 0	Узмите у обзир присуство фецеса, страних тела, заштиту од корозије, труљења и сл., интервал чишћења
6.	Опрема за напајање	5	4	3	2	1 0	Узмите у обзир присуство фецеса и/или простирке, страних тела, заштиту од корозије, труљења и сл., интервал чишћења
7.	Прозори	5	4	3	2	1 0	Процените ниво задрљаности, присуство прашине, паучине и интервал чишћења
8.	Вентилациони канали и вентилатори	5	4	3	2	1 0	

9.	Зидови	5	4	3	2	1	0	Проценте ниво задржаности, присуство прашине, паучине и интервал чишћења и кречења
10.	Кров/ таваница	5	4	3	2	1	0	Проценте ниво задржаности, присуство прашине, паучине и интервал чишћења
11.	Општи утисак о хигијенским условима у стаји	5	4	3	2	1	0	Укратко образложите зашто сте дали такву оцену.
КОНАЧНА ОЦЕНА								
* заокружити оцену која одговара опису: 5 – одлично, 4 – врло добро, 3 – добро, 2 – довољно, 1 – недовољно, има ресурса за побољшање, 0 - недовољно, нема ресурса за побољшање Коначне оцене: 0-1,99 недовољан, 2,00-2,49 довољан, 2,5-3,49 добар, 3,5 – 4,49 врло добар, 4,5 – 5,00 одличан Коначна оцена формира се на основу збира свих поена, подељених са бројем параметара у упитнику Напомена: уколико неки параметар није оцењен не узима се у обзир за израчунавање просечне оцене								

11. ИНДИКАТОР: ХИГИЈЕНА И НЕГА ТЕЛА СВИЊА

Параметар и критеријуми оцене	Оцена*					Објашњење/коментар	
	5	4	3	2	1	0	
1. Палци	5	4	3	2	1	0	Узмите у обзир стање папака и проценат грла која шапају.
2. Доњи делови ногу	5	4	3	2	1	0	Узмите у обзир проценат грла који имају запрљан само доњи део једног или више екстремитета.
3. Бокови и реп	5	4	3	2	1	0	Узмите у обзир проценат грла који имају запрљане бокове и/или реп; обратите пажњу на дебљину наслага.
4. Доњи део абдомена	5	4	3	2	1	0	Узмите у обзир проценат грла који имају запрљан доњи део абдомена.
5. Виме	5	4	3	2	1	0	Узмите у обзир проценат грла који имају запрљано виме (врхови сиса, база или цело виме).
6. Кожа и длака	5	4	3	2	1	0	Оцените на основу стања коже и длаке већине животиња (кожа треба да буде без оштећења, длака глатка, сјајна и полегла).
7. Општи утисак о хигијени и неги тела животиња	5	4	3	2	1	0	Укратко образложите зашто сте дали такву оцену.
КОНАЧНА ОЦЕНА							
* заокружити оцену која одговара опису: 5 – одлично, 4 – врло добро, 3 – добро, 2 – довољно, 1 – недовољно, има ресурса за побољшање, 0 – недовољно, нема ресурса за побољшање Коначне оцене: 0-1,99 недовољан, 2,00-2,49 довољан, 2,5-3,49 добар, 3,5 – 4,49 врло добар, 4,5 – 5,00 одличан Коначна оцена формира се на основу збира свих поена, подељених са бројем параметара у упитнику Напомена: уколико неки параметар није оцењен не узима се у обзир за израчунавање просечне оцене							

12. ИНДИКАТОР: РЕПРОДУКЦИЈА СВИЊА									
Параметар и критеријуми оцене		Оцена*					Објашњење/коментар		
1.	Стопа концепције	5	4	3	2	1	0	Укратко образложите зашто сте дали такву оцену.	
2.	Индекс прашења	5	4	3	2	1	0		
3.	Јаловост	5	4	3	2	1	0		
4.	Побачаји	5	4	3	2	1	0		
5.	Тежак порођај	5	4	3	2	1	0		
6.	Заостајање постелејце	5	4	3	2	1	0		
7.	Друге болести репродуктивног тракта	5	4	3	2	1	0		
8.	Мртворођена и наказна прасаџ	5	4	3	2	1	0		
9.	Општи утисак о репродукцији:	5	4	3	2	1	0	Укратко образложите зашто сте дали такву оцену.	
КОНАЧНА ОЦЕНА									
* заокружити оцену која одговара опису: 5 – одлично, 4 – врло добро, 3 – добро, 2 – довољно, 1 – недовољно, има ресурса за побољшање, 0 – недовољно, нема ресурса за побољшање Конечне оцене: 0-1,99 недовољан, 2,00-2,49 довољан, 2,5-3,49 добар, 3,5 – 4,49 врло добар, 4,5 – 5,00 одличан Коначна оцена формира се на основу збира свих поена, подељених са бројем параметара у упитнику Напомена: уколико неки параметар није оцењен не узима се у обзир за израчунавање просечне оцене									

13. ИНДИКАТОР: ПРОДУКТИВНОСТ

Параметар и критеријуми оцене		Оцена*				Објашњење/коментар		
1.	Дужина коришћења животиње	5	4	3	2	1	0	Укратко образложите зашто сте дали такву оцену.
2.	Узраст назимица на првом осемењавању	5	4	3	2	1	0	
3.	Паритет	5	4	3	2	1	0	
4.	Индекс прашења	5	4	3	2	1	0	
5.	Просечан број прасиди на рођењу	5	4	3	2	1	0	
6.	Телесна маса на рођењу	5	4	3	2	1	0	
7.	Просечан број одбијених прасиди	5	4	3	2	1	0	
8.	Телесна маса на одбијању	5	4	3	2	1	0	
9.	Просечна телесна маса товљеника на продаји	5	4	3	2	1	0	
10.	Просечан прираст	5	4	3	2	1	0	

11.	Конверзија хране	5	4	3	2	1	0	Укратко образложите зашто сте дали такву оцену.
12.	Општи угисак о продуктивности	5	4	3	2	1	0	
КОНАЧНА ОЦЕНА								
* заокружити оцену која одговара опису: 5 – одлично, 4 – врло добро, 3 – добро, 2 – довољно, 1 – недовољно, има ресурса за побољшање, 0 - недовољно, нема ресурса за побољшање Коначне оцене: 0-1,99 недовољан, 2,00-2,49 довољан, 2,5-3,49 добар, 3,5 – 4,49 врло добар, 4,5 – 5,00 одличан Коначна оцена формира се на основу збира свих поена, подељених са бројем параметара у упитнику Напомена: уколико неки параметар није оцењен не узима се у обзир за израчунавање просечне оцене								

14. ИНДИКАТОР: ПОНАШАЊЕ СВИЊА

Параметар и критеријуми оцене		Оцена*						Објашњење/коментар
1.	Бихевиорални систем реактивности	5	4	3	2	1	0	Да ли може у потпуности да се испољи код везане животиње? Забележите шта сте уочили.
2.	Бихевиорални систем ингестије	5	4	3	2	1	0	Да ли начин узимања хране одговара природном начину за свиње? Забележите шта сте уочили.
3.	Бихевиорални систем истраживачког понашања	5	4	3	2	1	0	У којој мери је могуће да се испољи у везаном систему држања? Забележите шта сте уочили.
4.	Бихевиорални систем кретања	5	4	3	2	1	0	
5.	Бихевиорални систем социјалног понашања	5	4	3	2	1	0	
6.	Бихевиорални систем хигијене тела	5	4	3	2	1	0	
7.	Бихевиорални систем територијалности	5	4	3	2	1	0	

8.	Бихевиорални систем репродукције	5	4	3	2	1	0	У којој мери је могуће да се испољи у везаном систему држања? Забележите шта сте уочили.
9.	Бихевиорални систем одмора и сна	5	4	3	2	1	0	У којој мери примећујете знаке промена у понашању? Забележите шта сте уочили.
10.	Промењено понашање	5	4	3	2	1	0	Укратко образложите зашто сте дали такву оцену.
11.	Општи утисак о понашању	5	4	3	2	1	0	
КОНАЧНА ОЦЕНА								
* заокружити оцену која одговара опису: 5 – може да се испољи у потпуности без ограничења, 4 – може да се испољи уз незнатна ограничења, 3 – може да се испољи уз прихватљива ограничења, 2 – може делимично да се испољи уз знатна ограничења, 1 – не може да се испољи, има могућности за побољшање, 0 – не може да се испољи, нема могућности за побољшање Коначне оцене: 0-1,99 недовољан, 2,00-2,49 довољан, 2,5-3,49 добар, 3,5 – 4,49 врло добар, 4,5 – 5,00 одличан Коначна оцена формира се на основу збира свих поена, подељених са бројем параметара у упитнику Напомена: уколико неки параметар није оцењен не узима се у обзир за израчунавање просечне оцене								

15. ИНДИКАТОР: ЗДРАВСТВЕНО СТАЊЕ							
Параметар и критеријуми оцене	Оцена*				Објашњење/коментар		
1. Свиње које не могу да устану	5	4	3	2	1	0	Сагледајте њихов број и учесталост ове појаве (без обзира да ли је разлог томе метаболички поремећај, оболели папци или неки други разлог)
2. Исцедак из носа	5	4	3	2	1	0	
3. Исцедак из очију	5	4	3	2	1	0	
4. Дијареја	5	4	3	2	1	0	Узмите у обзир проценат животиња са видљивим знацима пролива.
5. Оток карпалних зглобова	5	4	3	2	1	0	
6. Оток тарзалних зглобова	5	4	3	2	1	0	
7. Промене на папцима	5	4	3	2	1	0	
8. Повреде на телу (укључујући виме)	5	4	3	2	1	0	Забележите локализацију повреда.
9. Промене на вимену	5	4	3	2	1	0	Узмите у обзир појаве отока, црвенила, промене облика вимена и Слично.
10. Морталитет	5	4	3	2	1	0	
11. Општи утисак о здравственом стању	5	4	3	2	1	0	Укратко образложите зашто сте дали такву оцену.
КОНАЧНА ОЦЕНА							
* заокружити оцену која одговара опису: 5 – одлично, 4 – врло добро, 3 – добро, 2 – довољно, 1 – недовољно, има ресурса за побољшање, 0 – недовољно, нема ресурса за побољшање Коначне оцене: 0-1,99 недовољан, 2,00-2,49 довољан, 2,5-3,49 добар, 3,5 – 4,49 врло добар, 4,5 – 5,00 одличан Коначна оцена формира се на основу збира свих поена, подељених са бројем параметара у упитнику. Напомена: уколико неки параметар није оцењен не узима се у обзир за израчунавање просечне оцене							

МИНИСТАРСТВО
ПОЉОПРИВРЕДЕ И ЗАШТИТЕ
ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ
УПРАВА ЗА ВЕТЕРИНУ

Европска унија

Омладинских бригада 1/1/81, Београд, Србија • Тел: +381 (0) 11 31 32 883

<http://www.vet.minpolj.gov.rs/projekti/fond/>